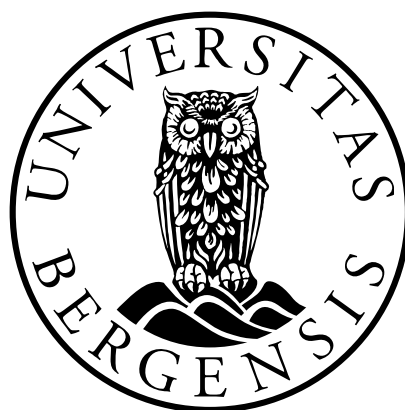

Hensynet til flerkulturell tilknytning i barnevernretten

Særlig fokus på barnevernloven §§ 4-12 og 4-4 a

Kandidatnummer: 99

Antall ord: 14 887

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. desember 2019

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning.....	3
1.1 Tema og aktualitet	3
1.2 Avgrensninger	5
1.3 Metode og rettskilder i barnevernretten	5
1.4 Fremstillingen videre.....	6
2 Rettslig grunnlag for omsorgsovertakelse av barn	7
3 Bærende prinsipper i barnevernretten	9
3.1 Innledning.....	9
3.2 Legalitetsprinsippet	9
3.3 Barnets beste	10
3.4 Mildeste inngreps prinsipp	11
3.5 Det biologiske prinsipp	11
3.6 Barnets rett til medvirkning.....	13
4 Inngangskriterier i § 4-12 første ledd	15
4.1 Alternative grunnvilkår	15
4.2 Omsorgen må ha «alvorlige mangler» etter bokstav a	16
4.2.1 Daglig omsorg, personlig kontakt og trygghet etter bokstav a	17
4.3 Mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet etter bokstav c.....	21
4.3.1 Hvor går grensen for hva som er «i hjemmet»?	21
4.3.2 Mishandlingsbegrepet	22
5 Omsorgsovertakelse må være nødvendig og til barnets beste.....	28
5.1 Barnevernloven § 4-12 andre ledd	28
5.2 «[N]ødvendig» og kulturhensynet.....	28
5.3 Barnets beste og kulturhensynet.....	32
5.3.1 Strand Lobben-saken og barnets beste	36
6 Særlig om bvl. § 4-4 a som et alternativ til bvl. § 4-12.....	38
6.1 Adgangen til å plassere et barn over landegrensene	38
6.2 Kulturhensynet i bvl. § 4-4 a første ledd	40
6.2.1 Kumulative vilkår	40
6.2.2 Vektlegging av barnets statsborgerskap	40
6.2.3 Forelder med foreldreansvar og barn over 12 år må samtykke.....	43
7 Avsluttende refleksjoner	45
Litteraturliste	48

1 Innledning

1.1 Tema og aktualitet

Barnevernloven¹ (heretter bvl.) gjelder for alle barn som har vanlig bosted i Norge, jf. § 1-2. Avhandlingens tema er omsorgsovertakelse av barn der barnet og dets biologiske familie har flerkulturell bakgrunn. Norge er gjennom internasjonale konvensjoner forpliktet til å ta hensyn til minoriteters religion, kultur og språk. Rettslig grunnlag for omsorgsovertakelse av barn er bvl. § 4-12. Bestemmelsen er imidlertid taus angående barnets kulturelle tilknytning.

Oppgavens overordnede problemstilling er om kulturhensynet kan være et vurderingsmoment ved vurderingen av om det skal fattes omsorgsovertakelse av et barn, og hvilken vekt det i så fall kan tillegges. Problemstillingen oppstiller følgende spørsmål: Kan kulturhensynet vektlegges ved vurderingen av bvl. § 4-12? Hvordan vektlegges kulturhensynet opp mot de andre bærende prinsippene i enkeltsaker? Og hva er forholdet mellom bvl. §§ 4-12 og 4-4 a første ledd om frivillig plassering av barn over landegrensene?

Norsk barnevern er særlig aktuelt på nåværende tidspunkt. Norge ble nylig dømt for menneskerettighetsbrudd i to barnevernsaker.² Ytterligere 30 barnevernklager er kommunisert til den europeiske menneskerettsdomstolen (heretter EMD) i Strasbourg, og norsk barnevern må belage seg på en granskning angående Norges plikter etter den europeiske menneskerettighetskonvensjon³ (heretter EMK). Høyesteretts ankeutvalg har følgelig henvist fire barnevernsaker til storkammerbehandling i Høyesterett, blant annet for å fastlegge nye instruksjoner til underrettene.⁴

I norsk barnevernrett er det økt fokus på barn med flerkulturell tilknytning. Allerede på 90-tallet, under arbeidet med dagens barnevernlov, ble det påpekt at

¹ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.

² *Strand Lobben and Others v. Norway* [GC] 2019, no. 37283/13 og *K.O. and V.M. v. Norway* [J] 2019, no. 64808/16.

³ Konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter.

⁴ Kolsrud (2019).

vi i årene framover [vil] få et mer og mer flerkulturelt samfunn med økt innslag av barn fra andre kulturer. Dette vil stille nye krav til alle som arbeider med barn om å bedre sin innsikt og sine kunnskaper om mennesker med ulik kulturell bakgrunn.⁵

Norge er et flerkulturelt samfunn. Ifølge Statistisk sentralbyrå utgjør innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ca. 18 prosent av den totale befolkningen på 5,4 millioner innbyggere.⁶ Generelle erfaringsgrunnsetninger tilsier at barnevernsaker som involverer barn og foreldre med flerkulturell bakgrunn kan være krevende for både norske myndigheter og private parter. Først og fremst handler det om i hvor stor grad norske myndigheter skal ta hensyn til at flerkulturelle familier kan ha et annet syn på hva som er forsvarlig barneomsorg, enn det norsk barnevernlovgivning bygger på. For private parter handler det om at en omsorgsovertakelse kan medføre at barnet mister morsmålet sitt, samt sin kulturelle tilhørighet gjennom å bli plassert i et norsk fosterhjem.

I 2015 utga Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet rundskrivet «Retningslinjer om behandlingen av barnevernsaker der barn har tilknytning til andre land», etter ønske fra ulike barnevernsaktører.⁷ Videre har Norge inkorporert Haagkonvensjonen 1996⁸, for å få «et nytt virkemiddel til å forebygge og løse internasjonale barnevernsaker (...)».⁹

I dag arbeides det med en ny og tidsriktig barnevernlov, med nye paragrafinndelinger og begrepsendringer.¹⁰ Barne- og likestillingsdepartementet har foreslått en ny overordnet bestemmelse om at barnevernet i sitt arbeid skal ta hensyn til barnets kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn.¹¹ Følgelig er kultur også et fokus i dag.

Til tross for bredt fokus på kultur i lovgivningsprosesser og retningslinjer, er det lite juridisk litteratur om tema. Kultur er imidlertid mye omtalt i litteratur for barnevernspedagoger og psykologer, og følgelig er kulturhensynet også interessant i forståelsen av vilkårene etter bvl. § 4-12 om omsorgsovertakelse. Samtidig vil flerkulturelle barn trolig bli mer aktuelt i tiden fremover, i tråd med økende globalisering.

⁵ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 13.

⁶ Statistisk sentralbyrå (2019).

⁷ Q-42/2015.

⁸ Lov 4. september 2015 nr. 85 om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn.

⁹ Prop. 102 LS (2014–2015) s. 8.

¹⁰ Høringsnotat ny barnevernlov (2019) s. 53, jf. NOU 2016: 16.

¹¹ Ibid. s. 381.

1.2 Avgrensninger

Omsorgsovertakelse av barn med flerkulturell tilknytning berører flere spørsmål som det i utgangspunktet kunne vært naturlig å behandle samlet. Et vedtak etter bvl. § 4-12 aktualiserer spørsmål om fastsettelse av samvær mellom foreldre og barn etter § 4-19, og valg av plasseringssted etter § 4-15. Videre kan det oppstå spørsmål om hvordan barnevernet på best mulig måte kan ivareta barns unike flerkulturelle identitet, med mål om å kunne tilbakeføre barnet til foreldrene etter § 4-21. Avhandlingens tillatte omfang begrenser muligheten for å vurdere alle aspekter, og fokuset vil i det videre være bvl. §§ 4-12 og 4-4 a første ledd.

Barn med flerkulturell tilknytning avgrenses til å omfatte barn som er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre. Det avgrenses dermed mot samer og annen urbefolkning i Norge. Avgrensningen av samene skyldes deres særlige beskyttelse i Grunnloven¹² (heretter GrL.) § 108, som setter dem i en særskilt rettskildemessig posisjon. Oppgaven tar heller ikke for seg omsorgsovertakelse av nyfødte, flerkulturelle barn.

Statistikk viser at blant flerkulturelle barn er det forholdene i hjemmet, foreldrenes omsorgsevne og vold eller mishandling som er de mest fremtredende årsakene til at vedtak om omsorgsovertakelse fattes.¹³ Barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav a og c er dermed de mest sentrale for avhandlingens tema. Følgelig avgrenses det mot bvl. § 4-12 første ledd bokstav b og d.

1.3 Metode og rettskilder i barnevernretten

Avhandlingen følger rettsdogmatisk metode.¹⁴ Utgangspunktet for oppgaven er bvl. §§ 4-12 og 4-4 a første ledd. Bestemmelsenes ordlyd er skjønnsmessig, og lovforarbeidene bidrar til ytterligere klarlegging. Videre er EMK og barnekonvensjonen¹⁵ relevant for drøftelsen, ettersom Norge gjennom ratifikasjon har forpliktet seg til å følge konvensjonenes artikler.¹⁶ Det blir tatt utgangspunkt i de norske oversettelsene, og Wien-konvensjonen om traktatretten¹⁷ benyttes som tolkningsprinsipp. Wien-konvensjonen er ikke ratifisert i norsk rett, men er

¹² Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814.

¹³ Dyrhaug og Sky (2015) s. 31.

¹⁴ Graver (2008) pkt. 2.2.1.

¹⁵ FNs konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter.

¹⁶ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

¹⁷ Wien-konvensjonen om traktatretten av 23. mai 1969.

folkerettslig sedvane og benyttes ved traktattolkning også i Norge.¹⁸ Angående tolking av barnekonvensjonens artikler, vil FNs barnekomités generelle kommentarer benyttes, og illegges betydelig rettskildemessig vekt.¹⁹

I barnevernsaker er fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker første instans, og det eksisterer dermed størst andel saker avgjort av dem, jf. bvl. kapittel 7, jf. § 4-12 tredje ledd. Det er få barnevernavgjørrelser fra Høyesterett, ettersom sakene ofte er svært konkrete og skjønnsmessige, jf. tvisteloven²⁰ (heretter tvl.) § 30-4 første ledd andre punktum. Avgjørrelser fra lagmannsrettene og tingrettene vil dermed ha større betydning i barnevernretten enn ellers, jf. bvl. § 7-24, jf. tvl. kapittel 36. Underrettspraksis har ikke prejudikatsverdi slik avgjørrelser fra Høyesterett har, og rettskildevekten er tilsvarende begrenset. Allikevel belyser underrettspraksis hvordan vilkårene i §§ 4-12 og 4-4 a anvendes i praksis. Private parter kan klage Norge inn for EMD etter EMK artikkel 35. Norge er forpliktet til å følge menneskerettighetene, og dermed også forpliktet til å etterleve avgjørrelser fra EMD.

Til forskjell fra andre forvaltningsområder, kan domstolene ved tvangsinngrep i barnevernsaker overprøve skjønnsutøvelsen fullt ut, jf. tvl. § 36-5 tredje ledd, jf. § 11-4. Barnevernsaker er dermed fullt ut indispositive, og dersom barnets beste tilsier det, kan retten komme til et resultat utenfor partenes påstander. Konsekvensen er at fylkesnemnda og domstolene, innenfor lovens rammer, står fritt til å vurdere saken.

1.4 Fremstillingen videre

I kapittel 2 presenteres rettslig grunnlag for omsorgsovertakelse av barn, jf. bvl. § 4-12. Deretter vil kapittel 3 gjøre rede for de bærende prinsippene i barnevernretten, som også begrunner vilkårene i §§ 4-12 og 4-4 a.

Avhandlingens hoveddel er kapittel 4 og 5, hvor det vurderes om kulturhensynet kan vektlegges ved vurderingen av vilkårene i bvl. § 4-12. Videre er omsorgsovertakelse av flerkulturelle barn nært tilknyttet bvl. § 4-4 a, som er én av få bestemmelser i barnevernloven hvor kulturhensynet er særlig fremtredende. I kapittel 6 vurderes forholdet mellom §§ 4-12 og 4-4 a. Til slutt foretas avsluttende refleksjoner rundt avhandlingens problemstilling i kapittel 7.

¹⁸ Blant annet Rt. 2008 s. 513 avsnitt 48.

¹⁹ Blant annet Rt. 2009 s. 1261 avsnitt 40–44, Rt. 2012 s. 1985 avsnitt 136 og Rt. 2015 s. 1388 avsnitt 150–154.

²⁰ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister.

2 Rettslig grunnlag for omsorgsovertakelse av barn

Rettslig grunnlag for omsorgsovertakelse av barn er bvl. § 4-12, hvor vilkårene fremgår av to kumulative ledd. Første ledd består av fire alternative grunnvilkår, og i andre ledd fremgår et vilkår om nødvendighet. Dersom begge ledd er oppfylt «kan» omsorgsovertakelse fattes, jf. bvl § 4-12 første og andre ledd. I konkrete saker må det følgelig foretas avsluttende helhetsvurdering av om omsorgsovertakelse er til barnets beste, jf. § 4-1.

Omsorgsovertakelse er et offentlig inngrep i familiens rett til respekt for privatliv og familieliv, jf. Grl. § 102 og EMK artikkel 8 nr. 1. Imidlertid kan offentlig inngrep forekomme «når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn (...) for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter», jf. EMK artikkel 8 nr. 2. Etter barnekonvensjonen artikkel 9 nr. 1 fremgår det at

[p]artene skal sikre at et barn ikke blir skilt fra sine foreldre mot deres vilje, unntatt når kompetente myndigheter, som er underlagt rettslig prøving, i samsvar med gjeldende lover og saksbehandlingsregler, beslutter at atskillelse er nødvendig av hensyn til barnets beste.

Barnevernloven § 4-12 må dermed også vurderes i lys av internasjonale konvensjoner som Norge har forpliktet seg til å følge. Omsorgsovertakelse er begrunnet i tanken om at barn og barndom har en egenverdi, at barnet står i fare for senere problemutvikling, samt dets rett til beskyttelse.²¹ Vilråene i § 4-12 fastsetter grensen mellom forsvarlig og uforsvarlig barneomsorg, hvor uforsvarlig barneomsorg kan resultere i omsorgsovertakelse.

Avhandlingen omhandler hensynet til flerkulturell tilknytning, og følgelig må begrepet «kultur» klarlegges. Barnevernloven § 4-12 er taus angående barnets kulturelle tilknytning. I barnevernloven kommer «kultur» kun til uttrykk i § 4-15 om valg av plasseringssted, hvor det skal «tas tilbørlig hensyn (...) til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn», jf. første ledd andre punktum. Barnevernlovens sammensetning gir således inntrykk av at kultur ikke er relevant etter § 4-12.

²¹ NOU 2012: 5 s. 68.

Imidlertid har Norge ratifisert en rekke internasjonale konvensjoner som skal sikre opprettholdelse av barnets kulturelle bakgrunn. I barnekonvensjonen artikkel 30 skal barn som tilhører en etnisk, religiøs eller språklig minoritet «ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk». FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter²² artikkel 27 har tilsvarende ordlyd. Vedrørende begrepets innhold er bestemmelsene og artiklene tause. Veiledning eksisterer imidlertid i forarbeidene til den tidligere diskrimineringsloven²³, hvor det fremgår at begrepet

anvendes ofte slik at mennesker som tilhører en nærmere avgrenset gruppe har visse felles kjennetegn som andre grupper ikke har, eller ikke har i samme grad. Viktige slike kjennetegn er felles språk, felles religion, felles moralnormer og en felles erfaringsverden.²⁴

Kultur er dynamisk og «noe man lærer alt etter hvem man er omgitt av, det miljøet man vokser opp i».²⁵ I avhandlingen forstås begrepet «kultur» som en del av et menneskes identitet, som uttrykkes gjennom språk, normer, verdier og religion. Følgelig innebærer flerkulturell tilknytning at et menneske opplever tilhørighet til to eller flere kulturer, som på visse punkter kan avvike fra hverandre. Forståelsen er sentral for vurderingen av om kulturhensynet er et vurderingsmoment etter bvl. § 4-12.

²² FNs konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter.

²³ Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. [opphevet].

²⁴ NOU 2002: 12 s. 33.

²⁵ Aadnesen og Hærem (2007) s. 53.

3 Bærende prinsipper i barnevernretten

3.1 Innledning

Barnevernloven bygger på prinsippene om barnets beste, det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp. De tre grunnleggende prinsippene gir uttrykk for de verdier som det norske samfunnet bygger på.²⁶ Videre har barn en rett til å medvirke, og legalitetsprinsippet begrenser hvilke inngrep myndighetene kan fatte vedtak om.

Kapitlets hensikt er å klarlegge de bærende prinsippene i barnevernretten, som også har betydning for tolkningen av bvl. §§ 4-12 og 4-4 a.

3.2 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet begrenser myndighetens rett til å gripe inn i borgernes rettssfære. Prinsippet og dets innhold er utviklet gjennom rettspraksis, og var ansett som konstitusjonell sedvane før prinsippet i 2014 ble kodifisert i Grunnloven.²⁷ Etter Grl. § 113 må «[m]yndighetenes inngrep overfor den enkelte (...) ha grunnlag i lov». Uten lovhjemmel hadde det vært ulovlig for barnevernet å overta omsorgen for et barn.

Barnevernets adgang til å vedta et barneverntiltak er følgelig betinget av at det eksisterer en lovhjemmel som dekker den foreliggende situasjon, og bestemmelsens vilkår må være oppfylt.²⁸ For at barnevernet skal kunne overta den daglige omsorgen for et barn må vilkårene i bvl. § 4-12 være oppfylt.

Et vanlig vilkår for at en nasjon skal anses som en rettsstat er at legalitetsprinsippet håndheves.²⁹ Legalitetsprinsippet beskytter statens borgere mot maktmisbruk fra myndighetene, og bidrar til forutberegnelighet ved at borgerne kan forutse sin rettsstilling i samfunnet. Begge formålene bidrar til rettssikkerhet. Høyesterett angir at «kravet til lovhjemmel må nyanseres blant annet ut fra hvilket område en befinner seg på, arten av inngrepet, hvordan det rammer og hvor

²⁶ NOU 2012: 5 s. 41.

²⁷ Innst. 186 S (2013–2014) s. 31–32.

²⁸ Bendiksen og Haugli (2018) s. 177.

²⁹ Lindboe (2012) s. 44.

tyngende det er overfor den som rammes».³⁰ Legalitetsprinsippet står dermed sterkt generelt i barnevernretten, og ved vurderingen av bvl. § 4-12. Særlig siden sistnevnte er ett av de mest inngripende vedtakene etter loven, og rammer familien hardt.

Til tross for at barnevernretten er sensitiv og ofte særlig inngripende, inneholder barnevernloven skjønnsmessige uttrykk som «til beste for barnet», jf. § 4-1 og «alvorlige mangler ved den daglige omsorgen», jf. § 4-12 første ledd bokstav a. Det er opp til rettsanvenderens skjønn om slike skjønnsmessige vilkår er oppfylt eller ikke. Legalitetsprinsippet setter dermed skranker for tolkningen av bestemmelsene, og det må utøves varsomhet med å tolke bestemmelsenes ordlyd utvidende eller innskrenkende.

3.3 Barnets beste

Barnets beste er det overordnede prinsippet i barnevernet sitt arbeid.³¹ Prinsippet gjelder på ethvert stadium i barnevernsaker, og fremgår blant annet av Grl. § 104 andre ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1. I bvl. § 4-1 fremgår det at

[v]ed anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.

Barnevernloven § 4-12 om omsorgsovertakelse er plassert i lovens kapittel 4, og barnets beste er klart et relevant prinsipp. Ordlyden «til beste for barnet» tilsier en skjønnsmessig vurdering, hvor hensikten er å komme frem til en avgjørelse som i størst mulig grad ivaretar barnets velferd.

Ordlyden «avgjørende vekt» tilsier at barnets beste er et tungtveiende prinsipp. Sammenlignet med barnevernloven av 1953³², er «avgjørende vekt» nytt for barnevernloven av 1992. Formålet var å tydeliggjøre i større grad at «målet er å finne tiltak som er til barnets beste».³³ Barnet er dermed i hovedfokus i barnevernretten. Legalitetsprinsippet medfører imidlertid at § 4-1 først får betydning når det foreligger adgang til å iverksette et tiltak etter barnevernloven. Barnets beste er dermed avgjørende for skjønnsutøvelsen som eksempelvis § 4-12 legger opp til. Videre

³⁰ Rt. 1995 s. 530 s. 537.

³¹ Prop. 106 L (2012–2013) s. 82.

³² Lov 17. juli 1953 nr. 14 om barnevern [opphevet].

³³ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 31.

indikerer ordlyden implisitt at barnets beste kan komme i strid med andre sentrale prinsipper. I enkeltsaker må det derfor foretas en konkret helhetlig vurdering av hva som er til det beste for det konkrete barnet, for å ivareta barnevernlovens formål etter § 1-1. Eksempelvis vil det som er til det beste for ett barn, ikke nødvendigvis være det beste for et annet barn.

3.4 Mildeste inngreps prinsip

Barnevernet har lovhjemmel til å fatte en rekke omfattende vedtak. Det mildeste inngreps prinsip innebærer at «tiltak etter barnevernloven må stå i et rimelig forhold til de mål som kan oppnås».³⁴ I konkrete tilfeller skal barnevernet derfor vurdere om mindre inngripende tiltak vil være tilstrekkelig. Eksempelvis kan hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 være et mildere tiltak enn omsorgsovertakelse etter § 4-12.

Prinsippet er ikke kodifisert i barnevernloven, men kommer indirekte til uttrykk blant annet i § 4-12 andre ledd hvor det fremgår at et vedtak om omsorgsovertakelse må være «nødvendig» ut fra den situasjonen barnet befinner seg i. Lagmannsretten har gitt uttrykk for vurderingstemaet blant annet i LB-2014-178134, hvor det fremgår at

[d]et har vært forsøkt en rekke hjelpetiltak i hjemmet uten at disse i tilstrekkelig grad har bedret omsorgssituasjonen for barna. Barnevernloven § 4-12 annet ledd hindrer derfor ikke omsorgsovertagelse.³⁵

Avgjørende er om det eksisterer mildere alternativer til det vedtaket barnevernet vurderer. Barnevernet må dermed vurdere om det samme målet kan oppnås med mildere tiltak enn ved tvangsvedtak om omsorgsovertakelse. Prinsippet kommer også til uttrykk i EMK artikkel 8 nr. 2, jf. «nødvendig i et demokratisk samfunn», og prinsippet er dermed sentralt for å unngå brudd på menneskerettighetene etter EMK.

3.5 Det biologiske prinsip

Det biologiske prinsip handler om at «barn generelt har best av å vokse opp i sin familie».³⁶ Etter barneloven³⁷ (heretter bl.) § 30 har barnet krav på omsorg og omtanke fra de som har

³⁴ NOU 2012: 5 s. 41.

³⁵ LB-2014-178134.

³⁶ Prop. 106 L (2012–2013) s. 82.

³⁷ Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre.

foreldreansvaret, jf. første ledd første punktum. Det er ansett som en ressurs for barnet, og en del av samfunnsordningen, at foreldre oppdrar sine egne barn.³⁸ Utgangspunktet er at barnets foreldre har det primære omsorgsansvaret.

I tilfeller hvor barnevernet vurderer omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12, makter ikke foreldrene å gi barnet forsvarlig omsorg. Barnevernet har da et subsidiært omsorgsansvar for å sikre at barnet får trygge oppvekstvilkår, jf. § 1-1. Det biologiske prinsipp fremgår ikke direkte av barnevernloven, men kommer til uttrykk både i lovens oppbygning, forarbeider³⁹ og rettspraksis. Høyesterett henviste til prinsippet blant annet i Rt. 1999 s. 1883, hvor det fremgår at «[b]arnevernloven [bygger] på at barn normalt skal vokse opp hos foreldrene. Vilkårene for at det offentlige skal kunne overta omsorgen, er derfor strenge».⁴⁰ Det biologiske prinsipp ble presentert innledningsvis, og dannet følgelig et strengt utgangspunkt for avgjørelsen. Tilsvarende formuleringer er gjennomgående i enkeltsaker fra fylkesnemndene og domstolene.⁴¹

I barnevernloven tydeliggjøres prinsippet ved at inngrep fra barnevernets side i utgangspunktet skal skje i hjemmet uten å skille barnet fra foreldrene, jf. § 4-4. Videre stilles det strenge vilkår for å frata den daglige omsorgen fra foreldrene, jf. § 4-12, og etter omsorgsovertakelse har barnet og foreldrene en rett til samvær med hverandre, jf. § 4-19.⁴² Eksemplene illustrerer forholdet mellom det primære og subsidiære omsorgsansvaret.

Det kan oppstå spenning om hvordan det biologiske prinsipp og barnets beste skal vektas mot hverandre. Utgangspunktet er at det er antatt at barnets beste er å vokse opp hos sine biologiske foreldre, men forarbeidene tydeliggjør at

[n]år foreldre ikke innehar ressurser til å skape forutsigbarhet og stabilitet for barnet må det biologiske prinsipp vike for barnets beste. Der det er motsetninger mellom barnets behov for trygghet og omsorg, og foreldrenes behov og ønsker, må barnets behov settes foran foreldrenes.⁴³

³⁸ NOU 2000: 12 s. 69.

³⁹ Blant annet NOU 2000: 12 s. 69 og NOU 2012: 5 s. 41.

⁴⁰ Rt. 1999 s. 1883 s. 1888.

⁴¹ Blant annet i Rt. 1997 s. 170, LG-2006-155198, FNV-2019-60-ROG og FNV-2019-77-AGD.

⁴² NOU 2012: 5 s. 41.

⁴³ Ot.prp. nr. 69 (2008–2009) s. 6.

Forarbeidene samsvarer med § 4-1, jf. «avgjørende vekt». Lindboe gir imidlertid uttrykk for at spenningen ikke har grunnlag i at prinsippene er motstridende hensyn, men at det er «mer dekkende å si at begge hensyn ivaretar ulike sider av interessene til et barn som har en så kvalifisert vanskelig omsorgssituasjon at de hører inn under barnevernet».⁴⁴ Lindboe syntes å ha en pragmatisk tilnærming til balanseringen av prinsippene. Teoretisk sett fremstår det som at alle prinsippene skal ivaretas gjennom lovtolkningen, som nok er hensikten, men slik balansering er nok vanskelig å oppnå i praksis. Forarbeidene anses mer dekkende for praktiske tilfeller.

3.6 Barnets rett til medvirkning

Barnevernloven § 1-6 fastsetter at

[a]lle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne lov (...) Barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.

Ordlyden tilsier at barnets subjektive oppfatning av en situasjon utvikles etterhvert som barnet vokser opp. Imidlertid indikerer ordlyden at det ikke alltid vil være gjennomførbart å innhente informasjon om barnets mening, for eksempel ved sykdom eller manglende vilje fra barnet. Barn har ingen plikt til å medvirke, men en rett. I henhold til forarbeidene viser resultater fra brukerundersøkelser og tilsynserfaringer at mange barn opplever at de i liten grad får mulighet til å bidra med informasjon selv.⁴⁵ I forskrift om medvirkning og tillitsperson⁴⁶ § 3 fremgår det at

[b]arn kan medvirke i egen sak ved å uttrykke sin forståelse, valg og preferanser gjennom verbal og ikke-verbal kommunikasjon. Medvirkningen skal ivareta barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn (...).

Kulturhensynet står dermed sentralt ved barns rett til medvirkning, og forarbeidene påpeker at i noen tilfeller kan barnet ha behov for tolk.⁴⁷ Slik tilrettelegging kan være avgjørende i saker

⁴⁴ Lindboe (2011) s. 42.

⁴⁵ Prop. 169 L (2016–2017) s. 43.

⁴⁶ FOR-2014-06-01-697.

⁴⁷ Prop. 169 L (2016–2017) s. 142.

hvor barnet har flerkulturell tilknytning, da det kan tenkes at barnet ikke behersker norsk eller opplever det som enklere å uttrykke følelser på morsmålet sitt.

Barnevernloven § 1-6 er i tråd med Grl. § 104 første ledd og barnekonvensjonen artikkel 12 nr. 1 hvor det fremgår at

[p]artene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

Retten til medvirkning styrkes ytterligere i bvl. § 1-7 hvor barnevernet har plikt til å samarbeide med barn og foreldre. Bestemmelsen er relativt ny, og det fremgår at «[b]arnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og foreldrene».⁴⁸

Spørsmålet er hvilken rettskildemessig vekt barnets mening har. Ordlyden i bvl. § 1-6, Grl. § 104 første ledd og barnekonvensjonen artikkel 12 tilsier at vektleggingen av barnets mening avhenger av barnets evne til å forstå eventuelle konsekvenser av et vedtak.

I bvl. § 6-3 fremgår det at «[e]t barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne», jf. første ledd første punktum. Vektlegging av barnets mening baserer seg på barnets modenhet, men antas å øke fra syv år og oppover. Fra fylte 15 år må det antas at barnets mening skal særlig vektlegges, ettersom barnet da kan opptre med partsrettigheter i saken, jf. § 6-3 andre ledd.

I forskrift om medvirkning og tillitsperson § 1 fremgår det at medvirkning skal «bidra til at avgjørelser som fattes er til barnets beste (...)». Sandberg gir uttrykk for at «[h]vis saken alt i alt står og vipper, er det lettere å la barnets mening bli utslagsgivende enn hvis alt annet trekker i motsatt retning av det barnet ønsker».⁴⁹ Ved skjønnsutøvelsen etter barnevernlovens bestemmelser, vil barnets mening kunne gi inntrykk for hva som er til barnets beste. Det er imidlertid essensielt at barnets mening ikke alltid vil samsvare med barnets beste. En slik forståelse blir illustrert i kapittel 5.3.

⁴⁸ Tilføyd ved lov 20. april 2018 nr. 5 om endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre).

⁴⁹ Sandberg (2016) s. 65.

4 Inngangskriterier i § 4-12 første ledd

4.1 Alternative grunnvilkår

Grunnvilkårene for å fatte vedtak om omsorgsovertakelse fremgår av bvl. § 4-12 første ledd.

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

- a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling, [eller]

(...)

- c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet (...).

Ordlyden som helhet tilsier at det må foreligge kritikkverdig omsorg. Uttrykket «alvorlige», som går igjen, indikerer en høy terskel. Ved bruk av ordet «kan» er det klart at første ledd i seg selv ikke er tilstrekkelig for å fatte vedtak om omsorgsovertakelse. Som Lindboe uttrykker er «[d]isse vilkårene bare forutsetninger (...) for omsorgsovertakelse».⁵⁰

Grunnvilkårene er alternative, og det er tilstrekkelig at ett av dem er oppfylt, jf. «eller». Bokstav a og c baserer seg på en nåtidsvurdering, jf. «er» og «blir». På noen punkter overlapper alternativene hverandre, og i praksis er det ikke alltid behov for å vurdere hvert enkelt alternativ grundig. Eksempelvis TOSLO-2019-45454 hvor bvl. § 4-12 første ledd bokstav a var oppfylt, uttrykte tingretten at foreldrenes voldsutøvelse antakelig også omfattes av bokstav c, men anså det som unødvendig å ta stilling til alternativet.

Barnevernloven § 4-12 første ledd er taus angående barnets kulturelle tilknytning. Isolert sett tilsier ordlyden at kultur ikke er et vurderingsmoment etter vilkårene, særlig ettersom kultur kun kommer til uttrykk i § 4-15, jf. avhandlingens kapittel 2. Spørsmålet er om kulturhensynet kan vektlegges ved vurderingen av grunnvilkårene i § 4-12 første ledd bokstav a og c.

⁵⁰ Lindboe (2011) s. 54.

4.2 Omsorgen må ha «alvorlige mangler» etter bokstav a

For at bvl. § 4-12 første ledd bokstav a skal komme til anvendelse må det foreligge «alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet det trenger etter sin alder og utvikling».

Ordlyden «alvorlige mangler» tilsier en skjønnsmessig vurdering av om det foreligger avvikende omsorg. Terskelen for å konstatere omsorgssvikt er høy, og «alvorlige» er et sterkt uttrykk. Det må utøves tiltro til terskelen, og skjønnsutøvelsen må være innenfor rammene av lovteksten, jf. legalitetsprinsippet.

Forarbeidene påpeker at «situasjonen må være forholdsvis klart uholdbar – ikke ethvert avvik fra det man kan kalle vanlige normer eller situasjoner skal gjøre det berettiget å treffe vedtak om ansvarsovertakelse».⁵¹ Dermed kan det foreligge forskjell i omsorgskvalitet, men forsvarlig omsorg tilsvarer ikke nødvendigvis den alminnelige norske. Uensartet forståelse av forholdet mellom foreldre og barn kan foreligge i ulike kulturer, som taler for at kulturhensynet kan vektlegges.

Lagmannsretten tok stilling til kulturhensynet og barneomsorg i LG-2006-155198. Det ble uttalt at det «er på det rene at omsorg kan komme til uttrykk på ulike måter i ulike kulturer. Sviktende omsorg kan ikke bortforklares med kulturforskjeller». Barnets beskyttelse skal ikke vike for kultur, «[m]en man må være åpen for at omsorg i andre kulturer kan komme til uttrykk på andre måter enn i den norske, uten at den derved er mindre verdifull». Utfordringen er at barnevernet gjerne «ikke ser de kjennetegn som preger god omsorg i vår kultur».⁵² Følgelig må det klarlegges nærmere hvordan barneomsorg kan komme til uttrykk i ulike kulturer.

I noen kulturer dominerer en særlig streng oppdragelse, hvor foreldre forventer at barnet skal utvise lydighet og respekt for de eldre i familien. Lojaliteten øker i takt med barnets alder, og det er lite rom for frigjøringsprosesser.⁵³ Samtidig som en slik oppdragelse er ansett som forsvarlig for disse foreldrene, kan norske utenforstående oppleve dette som uforsvarlig. Eksempelvis at alle hverdagslige beslutninger skal fattes ut fra storfamiliens interesser, og ikke barnets. Etter alminnelig norsk kultur er det større fokus på at barnet i tråd med sin alder får

⁵¹ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 110.

⁵² LG-2006-155198.

⁵³ Aadnesen og Hærem (2007) s. 108.

bestemme mer og mer selv, samtidig som selvstendighet, frihet og selvrealisering står sentralt.⁵⁴ Kontrasten tydeliggjør barnevernets eventuelle utfordringer ved vurderingen etter § 4-12 første ledd bokstav a. Lovforarbeidene uttrykker at det

imidlertid [er] vanskelig å finne gode uttrykk for hvor -terskelen- skal være. Og legger man for stor vekt på å understreke bestemmelsens karakter av unntaksregel, står man i fare for å sette barnets interesser til side.⁵⁵

Om terskelen for «alvorlige mangler» er oppfylt eller ikke er dermed en kjent utfordring. Lindboe uttrykker at det «[s]ærlig kan være vanskelig i praksis hvor barnet lever i en familie med bakgrunn og kultur som er vesentlig annerledes enn norsk kultur- og familieforhold».⁵⁶ Terskelen er og skal være høy, og rettskildene tilsier at kulturhensynet kan vektlegges ved vurderingen av hva som er «alvorlige mangler», men at det kan være utfordrende i praksis på grunn av blant annet manglende kunnskap. Videre vurderes vilkåret «alvorlige mangler» sammen med de to typene omsorgssvikt som fremgår av bvl. § 4-12 første ledd bokstav a.

4.2.1 Daglig omsorg, personlig kontakt og trygghet etter bokstav a

Barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav a nevner «alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får» og «alvorlige mangler i forhold til den personlig kontakt og trygghet som [barnet] trenger etter sin alder og utvikling» som to former for omsorgssvikt. Førstnevnte vil bli behandlet kort, før sistnevnte behandles i større grad. Årsaken er at grensen mellom de to alternativene kan være uklar, og at «[m]angler ved den daglige omsorgen kan således også indikere at det foreligger mangler etter bestemmelsens annet alternativ».⁵⁷

Ordlyden «daglig omsorg» tilsier fysisk eller praktisk barneomsorg. Lagmannsretten uttrykker at «[d]ette gjelder blant annet behovet for tilfredsstillende boforhold, mat, klær, helsemessig oppfølging, skolegang og så videre».⁵⁸ Oppstillingen henviser til forhold som kan være betinget av økonomisk velferd. Familier kan bestå av mange barn, foreldre med lav utdanning og/eller dårlig økonomi, noe som ofte kan være tilfellet for flerkulturelle familier.⁵⁹ For foreldre kan slike forhold gjøre det vanskelig å opprettholde en god barneomsorg. I henhold til

⁵⁴ Ibid. s. 108.

⁵⁵ NOU 2012: 5 s. 69, jf. NOU 1985: 18 s. 157.

⁵⁶ Lindboe (2012) s. 85.

⁵⁷ LB-2003-2677.

⁵⁸ LF-2014-156521.

⁵⁹ Berg mfl. (2017) s. 88.

forarbeidene er det «urimelig om økonomisk nød alene skulle være grunn til å fjerne barn fra hjemmet».⁶⁰ Således må det skilles mellom omsorgssvikt av ren økonomisk årsak, og omsorgssvikt på grunnlag av foreldrenes faktiske omsorgsevne. Dårlig økonomi isolert sett oppfyller ikke «alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som barnet får», jf. bokstav a. Foreldrenes unødvendige pengebruk, som påvirker barnet negativt, må likevel falle innenfor ordlyden.

FNV-2010-132-AGD illustrerer kulturhensynets betydning ved helsemessig oppfølging. Saken gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse av en to år gammel jente hvor moren, som var innvandrер fra Somalia, ikke hadde fulgt de råd og veiledning som hadde vært gitt angående jentens astma og eksem. Fylkesnemnda kom til at morens mangelfulle norskkunnskaper, kultur og forventninger til forsvarlig omsorg i Norge, ikke kunne bortforklare manglende forståelse for barnets praktiske behov. Vilåret «alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får» var oppfylt, og kulturhensynet kunne ikke vektlegges.

Konklusjonen er at kulturhensynet ikke kan vektlegges ved vurderingen av «daglig omsorg», jf. bvl. § 4-12 første ledd bokstav a. Særlig ettersom vilåret stort sett omfatter barns grunnleggende behov som er universelle i alle kulturer. Dårlig økonomi, som kan være tilfellet også i flerkulturelle familier, kan imidlertid medføre at vilåret ikke er oppfylt.

Videre behandles vilåret om «personlig kontakt og trygghet som [barnet] trenger etter sin alder og utvikling», jf. § 4-12 første ledd bokstav a. Ordlyden tilsier at omsorgssvikten er av emosjonell art, basert på barnets omsorgsbehov som endres etterhvert som barnet blir eldre. Forarbeidene påpeker at «personlig kontakt og trygghet» ofte dekker de samme forhold, og at det dermed ikke er grunn til å ta standpunkt til når det ene eller det andre ord representerer det riktige alternativ.⁶¹ Vilåret omfatter tilfeller «hvor det foreligger en følelsesmessig avvisning av barnet eller en situasjon hvor foreldrene faktisk ikke er i stand til å dekke barnets kontaktbehov».⁶² Vurderingen baserer seg på observasjon av tilknytningen mellom barnet og foreldrene. Videre vil to avgjørelser fra lagmannsretten illustrere vektleggingen av kulturhensynet ved vurderingen av «personlig kontakt og trygghet».

⁶⁰ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 42.

⁶¹ Ibid. s. 110.

⁶² Ibid. s. 110.

LG-2006-155198, nevnt over, gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse av tre barn med kulturell tilknytning til Vietnam. Moren ble ansett å være en dårlig rollemodell ved å ha utydeliggjort for barna hva som er akseptabel oppførsel, blant annet ved å ikke holde barna utenfor hennes kriminelle aktivitet som inkluderte naskeri og føring av motorvogn uten gyldig (norsk) førerkort. Fylkesnemnda hadde fattet vedtak om omsorgsovertakelse, tingretten opphevet dommen og lagmannsretten kom frem til at tingrettens dom skulle stadfestes.⁶³ Lagmannsretten fokuserte på de kulturelle aspektene ved saken, og beskrev omsorgen som at

barnas mor ikke viser barna slike fysiske tegn på omsorg som nå er blitt vanlige her i landet. I alle fall gjør hun det ikke med andre tilstede. Kommunikasjonen synes preget av at hun snakker til barna og ikke med dem. Under samvær synes hun å ha brukt mye tid på å lage mat til dem snarere enn å være sammen med dem.⁶⁴

For etnisk norske kan en slik barneomsorg oppfattes som uforsvarlig. I saken ble det imidlertid benyttet sakkyndig med særlig kompetanse i flerkulturell forståelse. Den kultursakkyndige beskrev mors væremåte til å passe godt inn i en vietnamesisk familie, og påpekte videre at det i flere kulturer ikke er vanlig å snakke om emosjoner. Dommen illustrerer betydningen av å forstå familiens bakgrunn, og samtidig være bevisst på at alle barn har universelle rettigheter uavhengig av kultur. En slik tilnærming i barnevernretten omtales som kultursensitivitet, og

[m]anglende kultursensitivitet kan medføre at den som samtaler med eller observerer barn og foreldre, misforstår eller overser verbale og nonverbale uttrykk for omsorgskompetanse.⁶⁵

Et kultursensitivt barnevernsarbeid er følgelig avgjørende ved vurderingen av om den høye terskelen etter § 4-12 første ledd bokstav a er oppfylt eller ikke. Slik forarbeidene påpeker, kan ikke ethvert avvik fra vanlige normer tilsi omsorgsovertakelse.⁶⁶ Kultursensitivitet samsvarer med bvl. § 1-7 om respekt og samarbeid med barnet og barnets foreldre. LG-2006-155198 indikerer at barneomsorgen skal sammenlignes med familier innenfor vedkommende kultur, og ikke nødvendigvis en alminnelig norsk familie. Dommen tilsier at dersom omsorgen sammenfaller med det normale i vedkommende kultur, kan omsorgen anses som forsvarlig etter

⁶³ LG-2006-155198 jf. TJARE-2005-187949.

⁶⁴ LG-2006-155198.

⁶⁵ Aarset og Bredal (2018) s. 65–66.

⁶⁶ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 110.

§ 4-12. Lagmannsretten la stor vekt på kulturhensynet i vurderingen av forsvarlig omsorg, jf. bokstav a.

I tillegg indikerer LG-2006-155198 at kultur i seg selv kan være et omsorgsbehov barn har. Lagmannsretten kom frem til at barnas spesielle behov for oppfølging i vietnamesisk språk- og kulturtilknytning, var et behov fosterfamilien ikke kunne dekke. Kulturhensynet og det biologiske prinsipp ble tillagt stor rettskildemessig vekt.

I LH-2014-104379 kom lagmannsretten frem til at omsorgen for en syv måneder gammel gutt ikke var forsvarlig, jf. bvl. § 4-12. Det ble benyttet kultursakkyndig, og lagmannsretten oppsummerte observasjonene med at

mor har gitt barnet omsorg som er fullt på høyden med den omsorg spebarn i hennes hjemland får, og at det – vurdert ut fra kulturell kontekst – derfor ikke er vesentlige mangler ved omsorgen (...) [Mor] var fra sitt hjemland eksempelvis helt ukjent med å legge barnet på golvet for å stimulere motorisk. Å snakke med barn som ikke hadde språk var fremmed for henne.⁶⁷

Omsorgssituasjonen ble sammenlignet med det som var alminnelig barneomsorg innenfor vedkommende kultur, slik som i LG-2006-155198. Likevel konkluderte lagmannsretten med at mor ikke hadde tilstrekkelig omsorgsevne, til tross for at kulturhensynet tilsa noe annet. Følgelig synes kulturhensynets rettskildemessig vekt ved vurderingen av «personlig kontakt og trygghet» å være nokså vilkårlig, og rettspraksis er uklar. Imidlertid er enkeltsaker konkret, noe som begrenser muligheten for sammenligning.

Etter en vurdering av to utvalgte enkeltsaker, virker det som at kulturhensynet kan være et relevant vurderingsmoment ved vurderingen av «personlig kontakt og trygghet», jf. bokstav a. Allikevel er det utfordrende å trekke generelle bemerkninger fra rettskildene, som synes å være uklar på hvordan kultur skal vektlegges etter den høye terskelen.

⁶⁷ LH-2014-104379.

4.3 Mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet etter bokstav c

4.3.1 Hvor går grensen for hva som er «i hjemmet»?

Det kan treffes vedtak om å overta omsorgen for et barn «dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet», jf. bvl. § 4-12 andre ledd bokstav c. En kontekstuell ordlydstolkning av «i hjemmet» tilsier at mishandlingen må skje i relasjon til noen som bor sammen med barnet, typisk kjernefamilien. I noen kulturer tar også øvrig familie, som eksempelvis besteforeldre, stor del i barneoppdragelsen. Følgelig kan flerkulturelle barn bo i en storfamilie hele eller store deler av tiden. Spørsmålet er om kulturhensynet tilsier at «i hjemmet» også skal omfatte storfamilien.

Barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav c gjelder «når foreldre gjør seg skyldig i barnemishandling eller andre alvorlige (...) overgrep i hjemmet».⁶⁸ Påpekningen av foreldre kan tilsi at «i hjemmet» ekskluderer andre familiemedlemmer. Imidlertid gir forarbeidene også uttrykk for at det ikke nødvendigvis er et krav at foreldrene faktisk mishandler barna, men også omfatter foreldre som tillater barnemishandling fra øvrig familie. Ordlyden og forarbeidene er dermed uklar vedrørende forståelsen av «i hjemmet».

Etter barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1 skal barn beskyttes

mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet.

Ordlyden tilsier at hvem som utfører barnemishandlingen ikke er det essensielle, men om vedkommende har en form for omsorgsansvar overfor barnet. Hensynet til barnets beskyttelse står sterkt ettersom formålet med § 4-12 første ledd bokstav c er å tydeliggjøre alvorligheten vold har mot barn.⁶⁹ I noen flerkulturelle familier er det alminnelig med storfamilier, og ordlyden kan ikke tolkes innskrenkende til å kun omfatte kjernefamilien. Rettspraksis problematiserer heller ikke «i hjemmet», men fokuserer på selve handlingen.

⁶⁸ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 110.

⁶⁹ Ofstad og Skar (2009) s. 125.

EMD tok stilling til vold mot barn i Wetjen mfl. mot Tyskland.⁷⁰ De private klagerne tilhørte en religiøs gruppe, hvor foreldre og andre medlemmer utførte fysisk avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen. Sakens spørsmål var om Tyskland hadde krenket rettighetene etter EMK artikkel 8 ved å fatte omsorgsovertakelse av barna. Sentralt var klagernes rett til å utøve oppdragelsen i tråd med religiøse oppfatninger. EMD kom til at det ikke forelå brudd på artikkel 8, og uttrykte enighet i at

even if the parents were willing to refrain from corporal punishment and able to resist pressure from the community, they would not be able to ensure that other community members would not cane the children when supervising them.⁷¹

Avgjørelsen indikerer at barnemishandling ikke nødvendigvis må utføres av foreldre, men at andre som tar del i barneomsorgen også omfattes. Indikasjon fra EMD støtter forståelsen om at «i hjemmet» skal omfatte barnets omsorgspersoner i en vid forstand, jf. bvl. § 4-12 første ledd bokstav c. Ettersom saken var mot Tyskland er den ikke direkte bindende for Norge, men det fremgår implisitt av EMK at konvensjonsstatene også må innrette seg etter EMDs avgjørelser mot andre stater.⁷²

Konklusjonen er at «i hjemmet» må tolkes utvidende til å inkludere øvrige personer som tar del i barneomsorgen. Kulturhensynet kan ha betydning ettersom hvem som har rett til å gi barneomsorg kan være forskjellig i ulike kulturer. EMD gir uttrykk for at også religiøse grupper, hvor barneomsorg er sentralt, vil omfattes. Mishandling i barnehage eller skole kan ikke omfattes, ettersom § 4-12 omhandler kritikkverdige forhold hos nærmere omsorgspersoner enn eksempelvis lærere.

4.3.2 Mishandlingsbegrepet

Spørsmålet er om kulturhensynet kan vektlegges ved vurderingen «dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep», jf. bvl. § 4-12 første ledd bokstav c.

Ordlyden tilsier at all vold omfattes, barns beskyttelse skal ikke reduseres fordi foreldrene personlig anser barneoppdragelsen som god. Sammenhengen i alternativ c tilsier at

⁷⁰ *Wetjen and Others v. Germany* [J] 2018, no. 68125/14 og 72204/14.

⁷¹ Ibid. avsnitt 85.

⁷² EMK artikkel 19, 32 og 1.

mishandlingen må være av bekymringsverdig karakter, jf. «andre *alvorlige* overgrep» [min uthevelse]. Følgelig er terskelen høy.

Både fysisk mishandling, seksuelle overgrep og psykisk sjikane, trakassering, eller vedvarende mindre overgrep, omfattes.⁷³ Et enkelt overgrep er imidlertid ikke tilstrekkelig, dersom barneverntjenesten likevel vurderer hjemmesituasjonen som tilfredsstillende for barnet.⁷⁴ Vilkåret oppstiller en streng helhetsvurdering av handlingens alvorlighetsgrad. Juridisk teori påpeker at alvorlighetsgraden kan omfatte overgrep som i seg selv er grov eller omfattende, men også tilfeller hvor alvorlighetsgraden er mindre, men gjentakende.⁷⁵

Sammenhengen mellom kultur og mishandling må klarlegges nærmere. I noen kulturer brukes vold som en del av oppdragelsen. Oppdragervold kan eksempelvis være dask på kinnet, ørefik og stå i kroken på kne.⁷⁶ Etter gjeldende norsk rett er oppdragervold ulovlig, men «de fleste etniske minoriteter i Norge har sin opprinnelse fra land der fysisk avstraffelse i barneoppdragelsen er vanlig», og de anser dette som disiplin.⁷⁷ Dette er ikke alltid tilfelle ettersom noen foreldre utfører barnemishandling til eget formål. Videre fokuseres det på oppdragervold hvor alvorlighetsgraden kan være mindre, men gjentas i hverdagen som en form for grensesetting overfor barn.

Barneloven § 30 tredje ledd gir uttrykk for forståelsen av mishandling tilknyttet barneomsorg i norsk rett. Det fremgår at

[b]arnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld óg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode.

Ordlyden er klar på at oppdragervold er ulovlig i Norge. Barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav c må forstås i sammenheng med bl. § 30 tredje ledd. Forarbeidene til bl. § 30 uttrykker at «vold i barneoppdragelsen er forkastelig» og «[r]isikoen for psykisk skade som følge av en slik voldsbruk er større enn utsiktene til positive virkninger av slike oppdragesmetoder».⁷⁸

⁷³ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 43.

⁷⁴ Ibid. s. 111.

⁷⁵ Bendiksen og Haugli (2018) s. 219.

⁷⁶ Aadnesen og Hærem (2007) s. 112.

⁷⁷ Jørgensen og van der Weele (2015) s. 63.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 8 (1986–1987) s. 6.

Oppdragervold kan dermed medføre fare for senere problemutvikling hos barnet, noe som begrunner tanken bak omsorgsovertakelse.⁷⁹ Legalitetsprinsippet tilsier at «mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep» ikke kan tolkes innskrenkende til å utelate oppdragervold, jf. § 4-12 første ledd bokstav c.

Spørsmålet er om internasjonale konvensjoner vurderer mishandling og overgrep annerledes enn norsk rett, og at det følgelig foreligger en uensartet forståelse på tvers av kulturer.

Alle verdens stater, unntatt USA, har sluttet seg til barnekonvensjonen.⁸⁰ Følgelig gir barnekonvensjonen uttrykk for hvilke barnerettigheter verdens stater har forpliktet seg til å følge. Barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1 påpeker at «alle former for fysisk eller psykisk vold (...)» omfattes [se artikkelen over]. Ordlyden «alle former» tilsier at det er ingen unntak. FNs barnekomité har foretatt en rettslig analyse av artikkel 19:

No exceptions. The Committee has consistently maintained the position that all forms of violence against children, however light, are unacceptable (...) Frequency, severity of harm and intent to harm are not prerequisites for the definition of violence (...) [D]efinitions must in no way erode the child's absolute right to human dignity and physical and psychological integrity by describing some forms of violence as legally and/or socially acceptable.⁸¹

Etter barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1 skal ordlyden «alle former» tolkes ordrett med ingen unntak. Uttalelsen fra FNs barnekomité har stor rettskildemessig vekt for tolkningen av barnekonvensjonen. I 2006 definerte FNs barnekomité fysisk avstraffelse som

any punishment in which physical force is used and intended to cause some degree of pain or discomfort, however light. Most involves hitting (“smacking”, “slapping”, “spanking”) children, with the hand or with an implement – whip, stick, belt, shoe, wooden spoon, etc.⁸²

Fysisk avstraffelse omfatter dermed all fysisk maktanvendelse, også oppdragervold ettersom graden av smerte eller ubehag er uten betydning. Følgelig er norsk rett i tråd med

⁷⁹ NOU 2012: 5 s. 68.

⁸⁰ FN-sambandet (2019).

⁸¹ General Comment No. 13 (2011), avsnitt 17.

⁸² General Comment No. 8 (2006), avsnitt 11.

barnekonvensjonen om at oppdragervold er ulovlig, og kulturhensynet kan ikke bortforklare barnemishandling.

Mange norske avgjørelser vedrørende barnemishandling fattes under henvisning til bvl. § 4-12 bokstav a, til tross for at tilfellet også kan falle inn under bokstav c. Det har blitt stilt vurdert om det er behov for bokstav c, ettersom tvangsvedtaket kan søkes i både bokstav a og c, som et resultat av at de enkelte handlinger som regel er utslag av mer generelle mangler i forholdet mellom barn og foreldre.⁸³ Imidlertid er bokstav c tatt inn i barnevernloven som et eget alternativ fordi mishandling av barn er ansett så alvorlig at det bør tydelig konkretiseres i loven.⁸⁴ At vedtak fattes med hjemmel i bokstav a, kan medføre at innholdet i bokstav c ikke konkretiseres tydelig nok. Imidlertid kan oppdragervold anses å være tettere tilknyttet vilkåret i bokstav a, ettersom oppdragervold gjerne ikke er det klassiske voldstilfelle med skadehensikt. Videre vil rettspraksis benyttes for å klarlegge hvordan kulturhensynet vektlegges i tilknytning til mishandlingsbegrepet i norsk rett.

LE-2019-26252 gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse av tre barn som kom til Norge i 2008 som flyktninger sammen med sine foreldre. Sakens bakgrunn var at alle barna flere ganger hadde vært utsatt for vold fra begge foreldrene i form av klaps og slag. Det var tale om «voldsutøvelse i strid med norsk rett, og voldsutøvelsen som er skadelig for barna».⁸⁵ Videre uttalte lagmannsretten at

voldsutøvelsen mot barna synes å ha sammenheng med at foreldrene ikke har klart å etablere foreldreautoritet på annen måte. Vold har derfor blitt løsningen når foreldrene blir stresset eller har kommet i affekt fordi barna ikke har respektert verbal grensesetting.⁸⁶

Til tross for at volden ble koblet til kulturelle faktorer, var det uten betydning for lagmannsrettens vurdering. Resultatet ble at mor ikke klarte å håndheve sin foreldreautoritet på en tilstrekkelig god måte. Dommen indikerer at det ikke er rettslig grunnlag for å sammenligne grensesetting opp mot vedkommende kultur, og vold i oppdragelsen skal dermed tolkes uavhengig av kulturell tilknytning.

⁸³ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 111.

⁸⁴ Ofstad og Skar (2009) s. 125.

⁸⁵ LE-2019-26252.

⁸⁶ Ibid.

Oppdragervold har ikke nødvendigvis til formål å skade barnet, men kobles til grensesetting tilknyttet dårlig oppførsel. Kjerneegenskapen er at foreldrene uttrykker seg gjennom fysisk makt, til forskjell fra verbale formuleringer, og kan gjerne være et resultat av deres egen oppdragelse.⁸⁷

Fylkesnemnda fattet vedtak om omsorgsovertakelse av en 15 år gammel gutt i FNV-2019-79-BUS. Gutten kom til Norge i juli 2017 for å bo sammen med sin far, som kom til Norge i 2009. I hjemlandet, ikke nevnt, hadde gutten i alle år bodd sammen med sin mor og bror, og han hadde hatt lite kontakt med faren gjennom oppveksten. Sakens bakgrunn var blant annet at gutten opplevde faren som sint og aggressiv i hverdagen. Faren hadde ødelagt guttens spillkonsoll med en liten øks, slått gutten med et belte på et innelukket rom, samt fått gutten til å gå ned på kne i et hjørne. Fylkesnemnda kom til at gutten hadde vært utsatt for psykisk og fysisk mishandling i hjemmet, jf. bvl. § 4-12 første ledd bokstav a og c.

Gutten hadde flerkulturell tilknytning, og fylkesnemnda startet med å påpeke at det grunnleggende prinsippet er at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. Imidlertid ble ikke kultur nevnt. Fylkesnemnda uttalte at «[f]ar på sin side har fremholdt at det er [gutten] selv som er «problemet» og at han ikke føler farens regler og grensesetting».⁸⁸ I lys av sakens bakgrunn, hadde fars oppførsel likevel likhetstrekk med det som karakteriseres som oppdragervold. Om det var tilfelle er ikke sikkert, men faktum at fylkesnemnda ikke belyser kultur i vurderingen av § 4-12 første ledd tilsier at vold mot barn, uansett formål, er ulovlig.

FNV-2008-142-AGD gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse av en 17 år gammel jente med flerkulturell bakgrunn. Jentens far hadde utført grov vold overfor jenten på bakgrunn av jentens kjæresteforhold til en mann av annen etnisk opprinnelse. Fylkesnemnda uttalte at den omfattende voldsbruken «er helt uakseptabel uansett om man tar hensyn til at far er fra [ikke nevnt land] med en annen kulturell og religiøs bakgrunn».⁸⁹ Faktum at volden var delvis kulturelt betinget var uvesentlig i fylkesnemndas vurdering, og igjen indikerer rettskildene at vold er ulovlig uansett formål og bakgrunn.

LB-2017-187999 opphevet fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse av to barn på åtte og elleve år. Barnas foreldre kom til Norge i 2008 fra et uspesifisert land i Asia, og fikk

⁸⁷ Skytte (2019) s. 181.

⁸⁸ FNV-2019-79-BUS.

⁸⁹ FNV-2008-142-AGD.

oppholdstillatelse i Norge i 2011. Sakens bakgrunn var at far slo barna i ansiktet, på hendene og føttene. Mor hadde også slått med en tresleiv slik at den brakk, fordi det ene barnet ikke hadde kommet rett hjem etter skoletid. I samtale med barnevernet bekreftet foreldrene at de slo barna for å få dem til å følge regler og høre etter. Lagmannsretten kom imidlertid til at vilkåret i bvl. § 4-12 første ledd bokstav c ikke var oppfylt på tidspunktet saken sto for lagmannsretten. Avgjørende for lagmannsretten var at foreldrene

fremstår troverdige i sine forklaringer om at de i dag tar avstand fra voldsbruk i barneoppdragelsen. De hadde i sin barneoppdragelse kun videreført det de selv var vant med fra [land i Asia], og hadde ikke betraktet dette som vold.⁹⁰

Saken illustrerer at vurderingen skal skje ut fra forholdene på domstidspunktet. Hendelsene var ansett som mishandling etter § 4-12 første ledd bokstav c, men lagmannsretten tok standpunkt til om vilkårene var oppfylt på tidspunktet saken sto for lagmannsretten. Foreldrenes distansering fra slik oppdragelse var sentralt.

Til tross for at ulike kulturer kan ha avvikende forståelse av mishandling og overgrep, er det klart at «[b]arnevernet ikke [kan] akseptere at familien lever etter hjemlandets normer og praktiserer en oppdragerstil som er forbudt i Norge».⁹¹ Vurderingen må foretas etter en nåtidsvurdering, og kulturhensynet kan ikke vektlegges ved vurderingen av om «barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet», jf. bokstav c.

⁹⁰ LB-2017-187999.

⁹¹ Aadnesen og Hærem (2007) s. 115.

5 Omsorgsovertakelse må være nødvendig og til barnets beste

5.1 Barnevernloven § 4-12 andre ledd

Det fremgår av bvl. § 4-12 andre ledd at

[e]t vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Ordlyden tilsier at nødvendighetsvurderingen må forstås i lys av vurderingen etter første ledd. I tillegg indikerer ordlyden «kan», i første og andre ledd, at det må foretas en avsluttende helhetsvurdering av om omsorgsovertakelse vil være til barnets beste, jf. bvl. § 4-1. Spørsmålet er om kulturhensynet er et vurderingsmoment ved vurderingen av «nødvendig» og barnets beste, til tross for at ordlyden er taus.

5.2 «[N]ødvendig» og kulturhensynet

Vedtak om omsorgsovertakelse kan bare treffes når det er «nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i», jf. § 4-12 andre ledd første punktum. Ordlyden «nødvendig» oppstiller en terskel der vedtak om omsorgsovertakelse bare kan treffes når det er tilstrekkelig behov for det. Omsorgsovertakelse må være mer enn ønskelig, og terskelen er høy. Ordlyden «situasjonen barnet befinner seg i» tilsier en konkret, skjønnsmessig vurdering. Nødvendighetsvurderingen må være formålsrettet etter hvilken omsorgssvikt som foreligger etter første ledd.

Barnevernloven § 4-12 andre ledd eksemplifiserer tiltak som er mindre inngripende enn omsorgsovertakelse, og det mildeste inngreps prinsipp kommer dermed til uttrykk i bestemmelsen. Ordlyden henviser også indirekte til det biologiske prinsipp, ved at barnevernet skal vurdere andre tiltak enn å flytte den daglige omsorgen fra foreldrene. Allikevel kan for stor vekting av det mildeste inngreps prinsipp gå på bekostning av tiltakets virkningsgrad.⁹² Et

⁹² NOU 2012: 5 s. 80.

sentralt poeng er dermed at hjelpetiltaket må være i stand til å bedre barneomsorgen. Hver enkeltsak er konkret, og de nevnte hensynene må avveies mot hverandre.

Nødvendighetsvilkåret i bvl. § 4-12 andre ledd fungerer som en sikkerhetsventil i spørsmål om omsorgsovertakelse, og begrenser det offentlige barnevernets adgang til å gjøre inngrep. Til tross for de strenge og eksplisitte vilkårene i § 4-12 første ledd, vil kravet om nødvendighet ha «sammenheng med at det er barnets aktuelle situasjon som skal være avgjørende».⁹³ Det kan tenkes at omsorgssituasjonen er blitt bedre, den voldelige forelder har flyttet ut eller at foreldrene er positive til å ta imot hjelpetiltak. Nødvendighetsvilkåret kan dermed bli særlig viktig i ankesaker ettersom det kan tenkes at tidsaspektet har medført endringer hos biologiske foreldre.

I barnevernloven stilles det ikke krav til at mildere tiltak skal være forsøkt.⁹⁴ Likevel skal det alltid være vurdert og ikke funnet tilstrekkelig for å gi barnet en tilfredsstillende beskyttelse.⁹⁵ I noen tilfeller kan situasjonen fremstå så alvorlig at det synes åpenbart at hjelpetiltak ikke vil være dekkende, eller at problemene er av slik art at hjelpetiltak anses uegnet til å avhjelpe manglene på en god nok måte.⁹⁶ Barnevernloven § 4-12 andre ledd samsvarer med nødvendighetskravet i EMK artikkel 8 nr. 2 og barnekonvensjonen artikkel 9 nr. 1.

Juridisk teori påpeker at «[i] praksis er det sjelden § 4-12 annet ledd byr på særlig tvil eller undergis særlig grundig drøfting. Det er vilkårene i første ledd som drøftes, og deretter blir som regel bare nødvendigheten etter andre ledd slått fast».⁹⁷ Dette stemmer overens med rettspraksis som er analysert i tilknytning til avhandlingen. Hvilke momenter som kan være sentrale i nødvendighetsvurderingen av flerkulturelle barn er dermed noe komplisert. Til tross for at «nødvendig» sjeldent drøftes i omfattende grad, vil enkeltsaker benyttes for å kartlegge noen sentrale momenter.

I LB-2017-187999, nevnt over, begrunnet foreldrene barnemishandlingen ut fra sin egen oppvekst, og fremsto troverdig da de på domstidspunktet uttrykte avstand fra slik oppdragelse. Lagmannsretten viste til bvl. § 4-12 andre ledd da de kom frem til at vilkårene i § 4-12 første ledd bokstav a ikke var oppfylt. Lagmannsretten påpekte at barneverntjenesten måtte straks

⁹³ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 111.

⁹⁴ Ot.prp. nr. 69 (2008–2009) s. 12.

⁹⁵ Blant annet Rt. 1999 s. 1883 s. 1888, jf. Innst. O. nr. 80 (1991–1992) s. 15, og TNERO-2015-57050.

⁹⁶ Ofstad og Skar (2009) s. 128.

⁹⁷ Bendiksen og Haugli (2018) s. 223.

sette inn adekvate veilednings- og hjelpetiltak rettet mot både foreldrene og barna. Dommen illustrerer hvordan vilkåret «nødvendig» må tilpasses den aktuelle familien, og at barneverntjenesten må strekke seg relativt langt i sitt arbeid med hjelpetiltak.

I tillegg påpekte lagmannsretten at foreldrene var i stand til å nyttiggjøre seg veiledning og hjelpetiltak som baserte seg på gjensidig tillitt.⁹⁸ Foreldre med en annen kulturell tilknytning vil kunne motsette seg hjelp fra barnevernet av flere grunner. Først og fremst kan de anse egen barneomsorg som forsvarlig, og dermed ha manglende vilje til å rette seg etter barnevernets retningslinjer. For det andre er det også alminnelig kjent at foreldre med annen kulturell bakgrunn kan ha manglende kunnskaper om barnevernets funksjon, ofte på bakgrunn av at det i hjemlandet deres er uvanlig med offentlig inngrep angående barneomsorg. Følgelig kan flerkulturelle foreldre ha mistillit til norsk barnevern.⁹⁹ Da er det særlig viktig at barnevernet forsøker å oppnå samarbeid med foreldrene, slik at barnet får den beskyttelsen det har krav på, jf. § 1-7. Et tredje aspekt er at foreldre kan oppleve frykt og krise når barnevernet involverer seg, og at foreldre da hverken klarer eller vil samarbeide. Barnevernet kan tolke dette som en bekreftelse på at bekymringen er berettiget, og at foreldrene har noe å skjule.¹⁰⁰ På bakgrunn av de nevnte kulturelle forskjellene vil barnevernet potensielt ikke oppnå tilstrekkelig tillitt til foreldre, og det kan bli utfordrende å iverksette hjelpetiltak. Flerkulturelle barn skal ikke av denne grunn få mindre vern.

Selv om bvl. § 4-12 første ledd bokstav a var oppfylt i LE-2019-26252, nevnt over, kom lagmannsretten til at mor ville kunne skape tilfredsstillende omsorg dersom veiledning fra barnevernet fortsatte, men kun for ett av barna. Det ble lagt til grunn at «mor teoretisk sett vet hva som kreves for å gi god emosjonell omsorg. Med bare ett barn i hjemmet vil hennes autoritet bli mindre utfordret (...)».¹⁰¹ Resultatet ble at det var nødvendig med omsorgsovertakelse for to av de tre barna. Nødvendighetsvurderingen skal dermed være så konkret som mulig. Mildeste inngreps prinsipp etterleves i LE-2019-26252 ved å tilpasse situasjonen, til forskjell fra å fatte vedtak om omsorgsovertakelse for alle barna. Lagmannsretten kom frem til at likebehandling av barna måtte vike for mors mulighet til å gi forsvarlig omsorg for ett av barna.

⁹⁸ LB-2017-187999.

⁹⁹ Aarset og Bredal (2018) s. 176.

¹⁰⁰ Ibid. s. 177.

¹⁰¹ LE-2019-26252.

I FNV-2019-79-BUS, nevnt over, kom fylkesnemnda til at omsorgsovertakelse var nødvendig. Etter bvl. § 4-12 andre ledd skal det mildeste tiltaket iverksettes, og ved vurderingen ga fylkesnemnda uttrykk for at

[s]lik far har beskrevet situasjonen, og hans entydige benektelse av voldsbruk overfor [gutten] (...) synes det ikke å være tilgjengelige hjelpetiltak som vil kunne sikre [gutten] en forsvarlig omsorg i hjemmet (...) Nemda er dessuten usikker på hvilken grad far vil kunne nyttiggjøre seg råd og veiledning i forhold til grensesetting uten bruk av fysisk makt, trusler eller krenkende og ydmykende straffemetoder.¹⁰²

Ved å vise til grensetting og straffemetoder, synes fylkesnemnda å ha implisitt tatt stilling til kulturhensynet ved vurderingen av om omsorgsovertakelse var nødvendig. Imidlertid ble ikke kultur uttrykkelig nevnt før i spørsmålet om samvær. Dersom kulturhensynet hadde vært påpekt ved nødvendighetsvurderingen, kunne spørsmålet blitt om situasjonen kunne avhjelpes med hjelpetiltak. Følgelig kunne fylkesnemnda blitt mer sikker i sin avgjørelse på om far kunne nyttiggjøre seg av råd og veiledning. Avgjørelsen indikerer at nødvendighetsvilkåret ikke bare handler om det eksisterer hjelpetiltak som kan avhjelpe situasjonen, men at det også må foreligge en vilje og mulighet fra omsorgspersonene til å ta imot slikt tiltak. Samtidig kunne et kultursensitivt barnevernsarbeid belyst om fars benektelse av voldsbruk mot gutten også omfattet en benektelse av oppdragervold. Noen flerkulturelle foreldre anser oppdragervold som disiplin, og vil følgelig ikke erkjenne bruk av vold.

I TNERO-2015-57050 opphevet tingretten et vedtak om omsorgsovertakelse av en åtte år gammel gutt med kurdiske foreldre. Sakens bakgrunn var at far, da foreldrene var gift, hadde utøvd vold mot kone og barn. I tillegg hadde mor utøvd vold mot barnet som grensesetting. Tingretten kom til at mor hadde mange viktige omsorgsegenskaper, men at med far i huset kom hun ikke i posisjon til adekvat grensesetting overfor barnet. På domstidspunktet hadde ikke faren lenger kontakt med moren og barnet, og retten vurderte barnevernets undersøkelser og oppfølging som utilstrekkelig. Tingretten konstaterte at det åpenbart var nødvendig med hjelpetiltak etter § 4-4 for å skape en tilfredsstillende omsorgssituasjon hjemme hos mor, og barnevernet hadde ikke sannsynliggjort at mer inngripende tiltak var nødvendig på tidspunktet.

¹⁰² FNV-2019-79-BUS.

Kulturhensynet kan vektlegges ved vurderingen av om omsorgsovertakelse er «nødvendig» etter § 4-12 andre ledd. Gjensidig tillitt er særlig sentralt i saker vedrørende flerkulturelle barn, og kan oppnås ved kultursensitivt barnevernsarbeid. I tillegg må barnevernet sannsynliggjøre at omsorgsovertakelse er nødvendig basert på oppdaterte undersøkelser. Kulturhensynet fremgår også ved at familier må vurderes konkret, og rettspraksis indikerer at nødvendighetsvilkåret kan være oppfylt for noen av foreldrenes barn, men ikke alle.

5.3 Barnets beste og kulturhensynet

Omsorgsovertakelse av barn «kan» treffes dersom vilkårene i bvl. § 4-12 første og andre ledd er oppfylt. Ordlyden «kan» tilsier at det ikke foreligger plikt til å fatte vedtak om omsorgsovertakelse, men at vedtak avhenger av en helhetsvurdering. Følgelig må det foretas en avsluttende vurdering ut fra hensynet til barnets beste av om omsorgsovertakelse bør iverksettes, jf. § 4-1.¹⁰³ Forarbeidene utpensler vilkåret ytterligere, og det fremgår at omsorgsovertakelse «bare skal kunne skje dersom den plasseringen som barneverntjenesten går inn for blir bedre for barnet enn at det blir boende i sitt eget hjem».¹⁰⁴ Barne- og familiedepartementet mente at en slik presisering i lovteksten var unødvendig.¹⁰⁵ Likevel må det stilles krav til kvaliteten på barneverntjenestens tiltak og plasseringssted ved vedtak om omsorgsovertakelse.¹⁰⁶

En vurdering av barnets beste handler også om hvor tungt det biologiske prinsipp skal vektes.¹⁰⁷ Det er antatt at barn har best av å vokse opp hos sine biologiske foreldre.¹⁰⁸ Momenter som inngår i vurderingen av barnets beste er «barnets forhold til sine foreldre, barnets egne synspunkter og hvilken konsekvenser flytting vil ha for barnet».¹⁰⁹ Spørsmålet er om kulturhensynet er et vurderingsmoment ved vurderingen av barnets beste etter bvl. § 4-12, jf. § 4-1.

Ordlyden og forarbeidene er tause, imidlertid er kultur en del av et barns identitet, noe som tilsier at kulturhensynet er et relevant vurderingsmoment. Hvert barn er universelt, og ordlyden tyder på at det er en rekke faktorer som kan få betydning. Høyesterett la vekt på kulturhensynet

¹⁰³ NOU 2016: 16 s. 153.

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 44 (1991–1992) s. 44.

¹⁰⁵ Ibid. s. 44.

¹⁰⁶ Ofstad og Skar (2009) s. 129.

¹⁰⁷ NOU 2012: 5 s. 69.

¹⁰⁸ Prop. 106 L (2012–2013) s. 82.

¹⁰⁹ Kvalø og Köhler-Olsen (2016) s. 193.

som et vurderingsmoment i prinsippet om barnets beste i Rt. 1997 s. 170. Saken gjaldt en seks år gammel gutt, som de siste fire årene hadde levd i en norsk fosterfamilie etter vedtak om omsorgsovertakelse. Spørsmålet for Høyesterett var om gutten skulle tilbakeføres til foreldrene, begge av pakistansk opprinnelse, jf. bvl. § 4-21. Dommen ble avsagt med dissens 4-1, hvor flertallet kom til at gutten skulle tilbakeføres. Flertallet antok at det «vil være positivt for [guttens] identitetsfølelse og selvbylde, at han får vokse opp sammen med sine biologiske foreldre og også får vokse seg inn i deres livsform, kultur og religion».¹¹⁰ Til tross for at saken gjaldt tilbakeføring, er uttalelsen om barnets beste relevant, jf. § 4-12, jf. § 4-1.

Barnets beste er ikke entydig gitt og vil kunne variere med forhold som kultur, tradisjoner, religion, samfunnsforhold og også over tid.¹¹¹ Selv om prinsippet om barnets beste er det bærende prinsippet er det

ingen nøytral idé, men en standard som får ulike meningsinnhold i forskjellige kulturelle kontekster. Kjønn, etnisk tilhørighet og sosial klasse er også faktorer som vil ha innflytelse på hvordan barnets beste blir oppfattet.¹¹²

Kultur er dermed klart et vurderingsmoment ved prinsippet om barnets beste. Barn som bor i Norge med flerkulturell tilknytning kan føle en tilhørighet til både norsk kultur og den kulturen som foreldrene har oppdratt dem etter. Følelsen av å stå midt mellom to kulturer, hvor tilhørigheten varierer mellom ulike hverdagslige arenaer, er dermed ikke ukjent.

LF-2018-101614 gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse og fastsettelse av samvær for en 14 år gammel jente, som sammen med familien kom fra Syria til Norge i 2013. Bakgrunnen for saken var at jenten hadde fortalt om gjentatte voldsutøvelser fra foreldrenes side. Lagmannsretten kom til at omsorgsovertakelse var til jentens beste. Jentens

ønske om å få vokse opp som en alminnelig norsk ungdom oppleves av foreldrene som konfliktskapende og komplisert målt opp mot deres ønske om et ungdomsliv i tråd med det som er alminnelig i en annen kultur.¹¹³

Jenten nektet også å bruke hijab. Dommen illustrerer at barn med flerkulturell tilknytning kan oppleve å havne midt mellom to kulturer i ulike sosiale arenaer, også religiøst. Konflikten

¹¹⁰ Rt. 1997 s. 170 s. 177.

¹¹¹ NOU 2012: 5 s. 41.

¹¹² Kjørholt (2010) s. 16.

¹¹³ LF-2018-101614.

mellom foreldrenes og barnets ønske er tydelig. I slike tilfeller er det sentralt å høre barnets mening for å kartlegge hva som kan være barnets beste, jf. § 1-6 jf. § 4-1. I saken ble den 14 år gamle jenten ansett å være moden nok til å ta stilling til situasjonen om omsorgsovertakelse. Lagmannsretten påpekte at «[r]etten har ved denne vurderingen vektlagt både [jentens] egen mening og de øvrige omstendighetene nevnt ovenfor som tilsier omsorgsovertakelse».¹¹⁴ Det biologiske prinsipp måtte vike for barnets beste, herunder barnets mening. Kulturhensynet fikk en spesiell vektlegging ved at det ikke talte imot omsorgsovertakelse, men for et slikt vedtak. Saken illustrerer vektleggingen av barnets medvirkning, og at barn i noen tilfeller kan oppleve sterkere tilknytning til norsk kultur, enn kulturen foreldrene har oppdratt dem etter, også religiøst.

I den tidligere nevnte lagmannsrettsdommen, LB-2017-187999, hvor barnas foreldre var fra et land i Asia, ble kulturhensynet særlig vektlagt i den avsluttende helhetsvurderingen av hva som var til barnas beste, jf. § 4-1. Lagmannsretten påpekte at en omsorgsovertakelse på sikt

kunne føre til at barna vil miste sin kulturelle tilknytning. Ikke minst vil barna kunne miste språket og få problemer med å kommunisere godt med sine biologiske foreldre. De vil også kunne få problemer med å kommunisere direkte med øvrig slekt.¹¹⁵

Dommen tydeliggjør at kulturhensynet er et moment ved vurderingen av barnets beste, og at kultur i form av språk står sterkt. Til tross for at lagmannsretten i LB-2017-187999 kom til at det beste for barna var å flytte hjem til foreldrene, er det ikke gitt at resultatet ville blitt det samme i en annen sak med et annet barn og en annen familie. Ved vurderingen er det sentralt å ha et bevisst forhold til at barnets beste er svært skjønnsmessig, og beror på en helhetlig vurdering av den konkrete saken.

I LB-2017-187999 hadde ett av barna uttalt at han trivdes i fosterfamilien og ønsket å bli der, imens det andre barnet ikke ønsket å uttale seg om hvor hun ville bo. Lagmannsretten påpekte at barnas mening ikke kunne ilegges avgjørende vekt, og indikerer dermed at barnets beste ikke alltid samsvarer med barnets mening, slik det gjorde i LF-2018-101614. I LB-2017-187999 ble barnets beste ansett å være i tråd med det biologiske prinsipp, og omsorgsovertakelsen ble opphevet.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ LB-2017-187999.

Omsorgsovertakelse skal kun fattes dersom den plasseringen som barneverntjenesten går inn for, blir bedre for barnet enn at det blir boende i sitt eget hjem.¹¹⁶ I TNERO-2015-57050, nevnt tidligere, ville en opprettholdelse av omsorgsovertakelsen medføre at gutten igjen måtte flyttes. Barnevernet var usikker på hvor gutten ville bli plassert, og retten la til grunn at flyttingen ville skape sterke reaksjoner hos gutten. Retten kom til at det beste for gutten var at vedtaket ble opphevet. Hensynet til guttens kulturelle identitet og opplevelse av tilhørighet sto sentralt, og kulturhensynet var i tråd med det biologiske prinsipp, mildeste inngreps prinsipp og barnets beste.

I forslag til ny barnevernlov ble det vurdert en lovfestet momentliste relevante til vurderingen av barnets beste. Barnets og foreldrenes etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ble foreslått som et moment.¹¹⁷ Til tross for at barne- og familiedepartementet valgte å ikke lovfeste momentlisten, var det enighet om at kulturhensynet er et moment ved vurderingen av barnets beste. Imidlertid fremgår det at «[d]er bakgrunn kommer i konflikt med barnets rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse, må hensynet til kultur, religion og annen bakgrunn vike».¹¹⁸ Barns rett på beskyttelse skal være uavhengig av familiens språklige, religiøse og kulturelle bakgrunn. En slik forståelse er i tråd med FNs barnekomités generelle kommentarer, hvor det fremgår at

[c]ultural identity cannot excuse or justify the perpetuation by decision-makers and authorities of traditions and cultural values that deny the child or children the rights guaranteed by the Convention.¹¹⁹

Konklusjonen er at kulturhensynet er et relevant vurderingsmoment ved vurderingen av barnets beste etter § 4-12, jf. § 4-1. Kulturhensynet kan imidlertid ikke ilegges avgjørende rettskildemessig vekt på bekostning av barnets rettigheter etter barnevernloven, EMK og barnekonvensjonen. Rettspraksis illustrerer at vurderingen er svært skjønnsmessig, og at barnets modenhet er sentralt ved vurderingen av om barnets medvirkning kan ilegges betydelig rettskildemessig vekt. Barnets mening skal ikke alene være avgjørende ved vurderingen av barnets beste.

¹¹⁶ NOU 2012: 5 s. 70.

¹¹⁷ Høringsnotat ny barnevernlov (2019) s. 36, jf. NOU 2016: 16.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ General Comment No. 14 (2013), avsnitt 57.

5.3.1 Strand Lobben-saken og barnets beste

EMD avsa nylig en avgjørelse mot Norge i Strand Lobben-saken, dissens 13-4.¹²⁰ Saken gjaldt tvangsadopsjon, men uttalelsene om barnets beste er også relevant for spørsmålet om omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12, jf. § 4-1. Saken er kompleks, og innenfor avhandlingens rammer er det ikke mulig med en grundig vurdering av avgjørelsen. Videre behandles dermed kort bemerkninger til barnets beste.

Flertallet i dommen kom til at Norge hadde brutt menneskerettighetene etter EMK artikkel 8 om retten til familieliv. Begrunnelsen var blant annet at norske myndigheter i spørsmålet om adopsjon hadde lagt ensidig vekt på barnets beste, og for liten grad balansert barnets beste opp mot hensynet til de biologiske foreldrene. Flertallet uttrykte at

[t]he domestic authorities did not attempt to perform a genuine balancing exercise between the interests of the child and his biological family (...) but focused on the child's interests instead of trying to combine both sets of interests.¹²¹

Mindretallet i avgjørelsen var uenig med flertallet, og mente at det er barnets beste som skal være avgjørende, slik det fremgår av barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1. De ga uttrykk for at

[t]hese tensions in the general principles are bound to be a source of some real difficulties for the domestic authorities in several Contraction States, not least those where constitutional provisions entail that the best interest of the child be regarded as a pivotal consideration.¹²²

Grunnloven § 104 andre ledd, hvor det uttrykkelig fremgår av barnets beste skal være «et grunnleggende hensyn», eksemplifiserer mindretallets poeng. Tilsvarende i bvl. § 4-1 hvor barnets beste skal ha «avgjørende vekt». Flertallets uttalelse i Strand Lobben-saken er interessant, ettersom det biologiske prinsipp uttrykkes gjennom påpekningen av foreldrenes interesser, som etter norsk rett ikke er ansett å skulle ha avgjørende vekt. Avgjørelsen kan gi inntrykk av at vedtak etter barnevernloven i større grad må begrunnes i tilstrekkelig grad for å ivareta foreldrenes interesser.

¹²⁰ *Strand Lobben and Others v. Norway* [GC] 2019, no. 37283/13.

¹²¹ Ibid. avsnitt 220.

¹²² Ibid. avsnitt 13.

Ytterligere 30 norske barnevernssaker er kommunisert for EMD, og det antas å være for tidlig å konkludere på om flertallets uttalelse vedrørende vektlegging av barnets beste er korrekt. Påvente av flere avgjørelser fra EMD er sentralt for å kunne trekke slutninger om forholdet mellom barnets beste og foreldrenes interesser. Strand Lobben-saken kan indikere en mulig utvikling i barnevernretten om vektlegging av prinsippene, eller at dissensen indikerer en ulike forståelse av barnets beste, fra et kulturperspektiv.¹²³

¹²³ Flertallet besto av dommere fra Italia, Hellas, Ukraina, Island, Malta, Tsjekkia, Litauen, Liechtenstein, Armenia, Luxembourg, Andorra, Ungarn og Georgia. Mindretallet besto av dommere fra Danmark, Finland, Slovakia og Norge.

6 Særlig om bvl. § 4-4 a som et alternativ til bvl. § 4-12

6.1 Adgangen til å plassere et barn over landegrensene

Rettslig grunnlag for å plassere et barn, som har vanlig bosted i Norge, over landegrensene er bvl. § 4-4 a første ledd. Barnevernet kan beslutte at et barn skal plasseres i et konkret fosterhjem eller i en institusjon i en stat som har tilsluttet seg Haagkonvensjonen 1996.¹²⁴ Betingelsen er imidlertid at de kumulative vilkårene i bokstav a til og med g er oppfylt. Vilråene er at a) § 4-4 om plassering som hjelpetiltak er oppfylt, b) plasseringen er forsvarlig og til barnets beste, c) barnets rettigheter er ivarettatt, e) staten barnet ønskes plassert i har en forsvarlig tilsynsordning, f) konkret avtale mellom Norge og staten og g) Haagkonvensjonen 1996 artikkel 33 er oppfylt.

Særlig fremtredende er vilkåret i bokstav d om at forelder med foreldreansvar og barn over 12 år må samtykke. Slik paragrafoverskriften også indikerer, er bestemmelsen et frivillig tiltak.

Ordlyden som helhet tilsier en bred vurdering av barnets kulturelle tilknytning til Norge, sammenlignet med barnets tilknytning til den andre konvensjonsstat. Et tiltak om å plassere et barn i utlandet for å bedre omsorgen er omfattende. Bakgrunnen for § 4-4 a var at Norge i 2016 ratifiserte Haagkonvensjonen 1996, en internasjonal konvensjon med formål om å gi «økt vern for barn i internasjonale situasjoner, og økt internasjonalt samarbeid på dette området».¹²⁵ I den anledning ble § 4-4 a tilføyd barnevernloven for å bidra til en best mulig tilpasning til konvensjonen.¹²⁶

Etter norsk rett er det kun adgang til å plassere et barn i utlandet som et frivillig hjelpetiltak. Det fremgår direkte av bestemmelsens overskrift, men også forarbeidene nevner uttrykkelig at «det ikke tillates at barn plasseres i utlandet etter omsorgsovertakelse».¹²⁷ Konsekvensen av å plassere et barn i utlandet etter omsorgsovertakelse, ville blant annet vært svekkede kontrollmuligheter for barnevernet etter § 4-16. I tillegg hadde barnet over tid fått vanlig bosted

¹²⁴ Konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn (Haagkonvensjonen 1996).

¹²⁵ Prop. 102 LS (2014–2015) s. 8.

¹²⁶ Ibid. s. 117–118.

¹²⁷ Ibid. s. 93.

i den andre konvensjonsstaten, og som et resultat hadde Norge mistet jurisdiksjonen over barnet, jf. § 1-2.

Til tross for at § 4-4 a åpner for plassering over landegrensene, er forarbeidene klare på at «[u]tgangspunktet vil fortsatt være at barneverntjenesten skal gi hjelpetiltak i Norge» og at «[d]et sjeldent vil være aktuelt å plassere et barn i utlandet».¹²⁸ Terskelen for å anvende § 4-4 a er høy. Likevel kan frivillig plassering av et barn over landegrensene ivareta barnets kulturelle tilhørighet, og på lang sikt barnets identitet, gjennom å bli plassert hos eksempelvis øvrig familie i den aktuelle staten. Dette til forskjell fra å bli plassert i et norsk fosterhjem. Hensynet til barnets beste kan dermed i en konkret sak tilsi at barnet bør plasseres i utlandet.

Etter lov om Haagkonvensjonen 1996 § 2 skal sentralmyndigheten bistå i saker etter bvl. § 4-4 a. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (heretter Bufdir) er gjennom forskrift utnevnt som sentralmyndighet i Norge, jf. § 2.¹²⁹ Bufdir sitt samarbeid med andre lands sentralmyndigheter skal sørge for tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om barnet bør plasseres i den andre konvensjonsstaten.

Lagmannsretten tok stilling til en sak hvor barna hadde flerkulturell tilknytning i LG-2016-77556, og tema var blant annet Haagkonvensjonen 1996. Saken gjaldt overprøving av et vedtak om omsorgsovertakelse av fire barn som var født og oppvokst i Norge. Foreldrene kom til Norge i 2007, barna hadde russisk statsborgerskap og moren hadde daglig omsorg for barna ettersom faren ble uttransportert fra Norge i 2014. Sakens bakgrunn var gjentatte bekymringsmeldinger om at barna var ute alene uten tilsyn fra foreldre, barna hadde for lite mat med seg på skolen, manglende oppfølging av synsproblemer, dårlig tannhelse og manglende uteklær. Vilåårene i bvl. § 4-12 første ledd bokstav a var klart innfridd.

Lagmannsretten anså det som uaktuelt at moren skulle få tilbake omsorgen for barna med hjelpetiltak, ettersom

mor verken nå, eller på sikt vil være i stand til å gi de fire barna forsvarlig omsorg, så vel praktisk som emosjonell, og at hun verken er eller vil bli i stand til å nyttiggjøre seg

¹²⁸ Ibid. s. 93 og 98.

¹²⁹ FOR-2016-06-07-604.

de hjelpetiltak i form av veiledning eller lignende som nevnt i barnevernloven § 4-4 tredje ledd.¹³⁰

Spørsmålet for lagmannsretten var om omsorgsovertakelsen skulle opprettholdes eller at barna ble tilbakeført til mor, slik at de kunne bli frivillig plassert i fosterhjem hos storfamilien i et uspesifisert land, jf. bvl. § 4-4 a. Lagmannsretten kom til at bvl. § 4-4 a ikke var oppfylt, barna hadde en sterkere tilknytning til Norge enn konvensjonsstaten som barna ble vurdert plassert i. Omsorgsovertakelse av de fire barna ble opprettholdt.

Avgjørelser fra lagmannsretten har høy rettskildemessig vekt i barnevernretten. LG-2016-77556 gir inntrykk av at selv om bvl. § 4-12 er oppfylt, må det i noen tilfeller vurderes om ikke det mildeste inngreps prinsipp tilsier at § 4-4 a skal anvendes. Dommen illustrerer følgelig forholdet mellom bestemmelsene ved at § 4-4 a kan være et hjelpetiltak som kan medføre at omsorgsovertakelse ikke er «nødvendig» etter § 4-12 andre ledd. Kulturhensynet er særlig fremtredende i § 4-4 a, og følgelig er bestemmelsen relevant for avhandlingens problemstilling om hensynet til flerkulturell tilknytning i barnevernretten.

6.2 Kulturhensynet i bvl. § 4-4 a første ledd

6.2.1 Kumulative vilkår

Frivillig vedtak etter bvl. § 4-4 a handler overordnet om at det «kan i enkelte tilfeller være til barnets beste å bli plassert i et fosterhjem eller institusjon i en stat som barnet har tilknytning til».¹³¹ Avhandlingens tillatte omfang er begrenset, og det blir for omfattende å behandle alle vilkårene etter rettsdogmatisk metode. Spørsmålet er hvordan kulturhensynet fremtrer ved vurderingen av vilkårene i bokstav b og d, samt hvordan kulturhensynet kan medføre utfordringer ved vurderingen.

6.2.2 Vektlegging av barnets statsborgerskap

Etter bvl. § 4-4 a første ledd bokstav b må plasseringen være forsvarlig og til barnets beste. Videre skal det «særlig legges vekt på barnets tilknytning til staten som barnet ønskes plassert i». Ordlyden tilsier en avveining mellom barnets tilknytning til den aktuelle konvensjonsstaten

¹³⁰ LG-2016-77556.

¹³¹ Prop. 102 LS (2014–2015) s. 10.

og barnets tilknytning til Norge. Ethvert barn er universelt og det må foretas en konkret vurdering. Forarbeidene støtter en slik forståelse, og uttrykker at det må foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering av hva som vil være til det enkeltes barns beste.¹³² Relevante momenter er «barnets tilknytning til aktuelle omsorgspersoner, barnets eget ønske, nærhet til eventuelle søsken og annen slekt, barnets kjennskap til statens kultur og om barnet kan språket i den nye staten».¹³³ Kulturhensynet er dermed særlig fremtredende.

Rundskrivet fra 2015 nevner også statsborgerskap som et vurderingsmoment ved vurderingen av barnets tilknytning til Norge og barnets tilknytning til et annet land.¹³⁴ Imidlertid er rundskrivet fra før Norge ratifiserte Haagkonvensjonen 1996 i 2016. Spørsmålet er hvilken rettskildemessig vekt barnets statsborgerskap kan ilegges ved vurderingen av et barns tilknytning til en stat.

I LG-2016-77556 anførte moren til de fire barna at «i denne sak er barnas statsborgerskap verken nevnt eller hensyntatt, hvilket er et problem», og henviste til det nevnte rundskrivet.¹³⁵ Ordlyden i bvl. § 4-4 a bokstav b og tilhørende forarbeid tilsier at barnets statsborgerskap ikke er et vurderingsmoment ved vurderingen av barnets tilknytning til ulike stater. Følgelig er det motstrid mellom rundskrivet fra 2015 og bvl. § 4-4 a.

Statsborgerskap kan gi uttrykk for hvilken stat et menneske er tilknyttet, og derav personens kulturelle identitet. Alminnelig praksis er at barn ofte får samme statsborgerskap som sine foreldre, til tross for at de muligens aldri har bodd i staten. Generelle erfaringsgrunnsetninger tilsier at det må utvises varsomhet med å ilegge et barns statsborgerskap for stor vekt i tilknytningsvurderingen.

Barnevernlovens jurisdiksjonsbestemmelse gir veiledning. Det fremkommer av § 1-2 første ledd første punktum at «[l]ovens bestemmelser om tjenester og tiltak gjelder for barn som har vanlig bosted i riket og oppholder seg her».¹³⁶ Ordlyden tilsier en vurdering av tilknytningsfaktorer, og statsborgerskap er ikke uttrykkelig nevnt. I henhold til forarbeidene er utgangspunktet for en persons vanlige bosted «der personen etter en samlet vurdering har sentrum for sine livsinteresser. For at en person skal oppfattes som å ha vanlig bosted i Norge,

¹³² Ibid. s. 93.

¹³³ Ibid. s. 94.

¹³⁴ Q-42/2015 s. 17.

¹³⁵ LG-2016-77556, jf. Q-42/2015 pkt. 4.1.

¹³⁶ Tilsvarende ordlyd som Haagkonvensjonen 1996 artikkel 5.

må det foreligge en stabil tilknytning til landet».¹³⁷ Statsborgerskap er dermed ikke avgjørende for om norske myndigheter har jurisdiksjon til å fatte vedtak overfor barn etter barnevernloven. Dermed kan statsborgerskap heller ikke være avgjørende i vurderingen av barnets tilknytning til ulike konvensjonsstater, jf. § 4-4 a. Imidlertid kan det være et utgangspunkt for vurderingen, slik lagmannsretten gir uttrykk for i LG-2016-77556. Det fremgår at

alle barna er født i Norge, men russiske statsborgere. At barna er russiske borgere kan isolert sett tale for at de bør vokse opp i [land]. Der har de dessuten den øvrige familien, samt etnisk, kulturell og religiøs tilknytning, hvilket også taler for at barna bør flytte dit.¹³⁸

Allikevel ble ikke barnas statsborgerskap avgjørende. Lagmannsretten påpekte at

ingen av barna har bodd i [land], og bare de tre eldste har vært på besøk der før yngstemann F, ble født. Det legges derfor til grunn at barna ikke har noen spesiell tilknytning til landet, utover at det er foreldrenes hjemland.¹³⁹

Statsborgerskapet må vurderes i sammenheng med andre tilknytningsfaktorer. I LG-2016-77556 var statsborgerskapet ikke avgjørende, ettersom barna i saken hadde sin språklige, sosiale og følelsesmessige tilknytning til Norge. Det kan trekkes paralleller til bvl. § 1-2, som nettopp fokuserer på hvor barnet har sitt «vanlig[e] bosted».

Fra og med 1. januar 2020 blir det tillatt å ha dobbelt statsborgerskap i Norge.¹⁴⁰ Følgelig kan nordmenn bli statsborgere i et annet land uten å miste sitt norske statsborgerskap, og utenlandske statsborgere må ikke si fra seg sitt opprinnelige statsborgerskap for å bli norske. Statsborgerskap vil i fremtiden antas å ha enda mindre betydning for tilknytningsspørsmålet, og tilsier at statsborgerskap ikke kan ilegges avgjørende vekt etter bvl. § 4-4 a.

Konklusjonen er at barnets statsborgerskap kun er et utgangspunkt ved vurderingen av bvl. § 4-4 a første ledd bokstav b. Det sentrale er at barnets kulturelle tilknytning ikke nødvendigvis sammenfaller med foreldrenes, og barnets statsborgerskap må vurderes opp mot barnets

¹³⁷ Prop. 102 LS (2014–2015) s. 110.

¹³⁸ LG-2016-77556.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Lov 20. desember 2018 nr. 121 om endringer i statsborgerloven (avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap), i kraft fra 1. januar 2020 iflg. FOR-2019-11-01-1458.

språklige, sosiale og følelsesmessige tilknytning. En slik forståelse er i tråd med ordlyden i § 4-4 a første ledd bokstav b og tilhørende forarbeid, som har stor rettskildemessig vekt.

6.2.3 Forelder med foreldreansvar og barn over 12 år må samtykke

Etter bvl. § 4-4 a første ledd bokstav d må «[f]orelder med foreldreansvar og barn over 12 år» samtykke til plasseringen. Samtykke indikerer at § 4-4 a er et frivillig hjelpetiltak, noe som også følger direkte av bestemmelsens paragrafoverskrift.

Et samtykke tilsier en positiv erkjennelse fra den private part om at en plassering over landegrensene er ønsket. Følgelig kan ikke barnevernet fatte tvangsvedtak om en slik plassering. Det kreves også samtykke fra barn over 12 år ettersom «[å] plassere et barn i utlandet vil ha svært stor betydning for et barn» og «[b]arn over 12 år vil kunne ha sterke oppfatninger om plasseringen».¹⁴¹ Den lovfestede aldersgrensen reiser spørsmål om ikke barn under 12 år vil ha en formening om en slik plassering.

Situasjonen er at foreldre med foreldreansvar har samtykket til plassering over landegrensene, av et barn under 12 år etter § 4-4 a. Barn med flerkulturell tilknytning, uansett alder, kan oppleve en sterkere tilhørighet til norsk kultur, enn den kulturen foreldrene har oppdratt dem etter. I tilfeller hvor barn er under 12 år, og bokstav d kun avhenger av foreldres samtykke, må vilkåret i bokstav c vurderes i særlig grad.

Etter bokstav c fremgår det at «[b]arnets mening skal tillegges stor vekt (...)». Ordlyden tilsier at barnet vil kunne ha en sentral oppfatning av situasjonen. I henhold til forarbeidene «er [det] betenkelig å gjennomføre en plassering i utlandet når barnet motsetter seg det, uansett barnets alder».¹⁴² Uttalelsen gir inntrykk av at selv om foreldrene har samtykket etter bokstav d, så kan ikke samtykke ilegges særlig rettskildemessig vekt dersom barnet er under 12 år og motsetter seg plassering over landegrensene. For enkeltsaker hvor barn er under 12 år må dermed barnets mening ilegges betydelig vekt. En slik forståelse er i tråd med hensynet til barnets beste i § 4-1, Grl. § 104 andre ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1. Vilkåret om samtykke i bokstav d synes dermed å ha som hovedformål å utelukke at barnevernet med tvang plasserer et barn i utlandet.

¹⁴¹ Prop. 102 LS (2014-2015) s. 95.

¹⁴² Ibid. s. 94.

Barn som tilhører en kultur hvor lojalitet til storfamilien står sentralt, vil kunne oppleve det som utfordrende å fortelle hva de virkelig ønsker. Barnet kan føle skam ved å fravike foreldrenes ønske om en plassering i utlandet, og i slike tilfeller er det vesentlig at barnevernet arbeider ut fra et kultursensitivt perspektiv. Barnevernet må forsøke å forstå barnets følelser, kulturell tilknytning og ha samtaler med barnet om at det er barnet som står i fokus, ikke foreldrene. Kultursensitivt barnevernsarbeid må imidlertid ikke medføre at barn som faktisk ønsker å bli plassert over landegrensene, ikke blir hørt og forstått.

Alle barna i LG-2016-77556 var under 12 år, og lagmannsretten fremhevet at gjennom samtaler med psykolog hadde barna fortalt at de opplevde seg som norske og ville bo i Norge. Lagmannsretten kom til at barnas beste tilsa at barna burde bli i Norge, og bvl. § 4-4 a første ledd var ikke oppfylt. Retten påpekte uttrykkelig at vurderingen samsvarte med det barna selv ønsket. Dommen illustrerer at til tross for at forelder med foreldreansvar har samtykket, så vil barns mening, særlig barn under 12 år, måtte ilegges stor rettskildemessig vekt.

Kulturhensynet er særlig fremtredende i bvl. § 4-4 a bokstav c og d, og flerkulturelle barns tilknytning til Norge kan ha stor betydning ved vurderingen. De kumulative vilkårene i § 4-4 a må imidlertid vurderes i sammenheng for å sikre at en plassering over landegrensene kun foretas i unntakstilfeller, og i tråd med kulturhensynet.

7 Avsluttende refleksjoner

Alle familier er unike, og følgelig er barnevernsaker svært konkrete. Avhandlingen tydeliggjør at kulturhensynet kan være et relevant vurderingsmoment i vurderingen av om det skal fattes omsorgsovertakelse av barn etter bvl. § 4-12. Angående daglig omsorg, personlig kontakt og emosjonell omsorg er rettskildene åpen for at kulturhensynet kan vektlegges, jf. første ledd bokstav a. Rettskildene er imidlertid klare på at oppdragervold er ulovlig, uansett kulturell bakgrunn, jf. første ledd bokstav c. Likevel fremstår det av rettskildene som vilkårlig om kulturhensynet vektlegges eller ikke i praksis.

Til tross for at terskelen er høy, tilsier legalitetsprinsippet at første ledd bør tolkes objektivt for å sikre barn samme rettigheter og beskyttelse, uavhengig av kulturell tilknytning. Kulturhensynet bør ikke tilsi at ordlyden skal tolkes innskrenkende eller utvidende. Konsekvensen kan bli at det aksepteres mer, eller mindre, i kulturelle familier sammenlignet med etnisk norske. Barnevernloven § 4-12 er oppbygd slik at feilvurderinger etter første ledd kan endres gjennom sikkerhetsventilen i andre ledd, hvor kulturhensynet synes å være mer fremtredende. En grundig vurdering av nødvendighet og barnets beste etter andre ledd vil kunne medføre at kulturhensynet blir ivaretatt, og samtidig sikre at Norge ikke krenker rettighetene etter EMK artikkel 8, eller barnekonvensjonen artikkel 9.

Imidlertid er det utfordrende å trekke slutninger angående vektleggingen av kulturhensynet i enkeltsaker fra fylkesnemndene og domstolene. I saker med flerkulturelle barn er ikke kulturhensynet alltid like tydelig fremhevet, og vilkårene i § 4-12 andre ledd blir ofte kort konstatert. En mer bevisst holdning til § 4-12 sin oppbygning og vilkår, kan resultere i en grundigere rettslig vurdering, og samtidig øke private parters tillitt til barnevernet. Rettsanvenderen bør eksplisitt stille spørsmål om omsorgssvikten kan ha kulturell bakgrunn, og deretter foreta en kultursensitiv vurdering av om omsorgsovertakelse er nødvendig og til barnets beste.

Barnevernloven gir videre hjemmel til å plassere barn i fosterhjem eller institusjon over landegrensene, jf. § 4-4 a. Til tross for at LG-2016-77556 illustrerer forholdet mellom §§ 4-12 og 4-4 a, virker det som at bestemmelsen ikke er særlig brukt ellers. En av årsakene til at Norge ratifiserte Haagkonvensjonen 1996 var å

gi norske myndigheter et nytt virkemiddel til å forebygge og løse internasjonale barnevernsaker (...) Ratifikasjonen vil gi Norge et regelverk mer på linje med EU-statene, og styrke Norges omdømme.¹⁴³

I saker hvor barn har flerkulturell tilknytning, kan bvl. § 4-4 a bidra positivt til de utfordringene barnevernet muligens står overfor vedrørende kulturhensynet. Spørsmålet er imidlertid hvorfor bestemmelsen så vidt anvendes i norsk rett.¹⁴⁴

Barnevernloven § 4-4 a er et frivillig hjelpetiltak som baserer seg på samtykke. Dersom samtykke og resterende vilkår er oppfylt, er det ingen rettslig grunn til å føre saken for fylkesnemnda og domstolene. Følgelig er det Bufdir, som norsk sentralmyndighet, som bør ha opplysninger om bruken av § 4-4 a i norsk barnevernrett.

For å kartlegge bruken av § 4-4 a har jeg kontaktet aktører som Bufdir, barnevernet og ulike fylkesnemnder. Den udokumenterte undersøkelsen viser at ingen hadde registrerte saker på bestemmelsen, og aktørene ga uttrykk for at det muligens er lite juridisk kunnskap om § 4-4 a. Undersøkelsen er imidlertid begrenset, og jeg tar forbehold om at § 4-4 a er anvendt i større, men begrenset grad.

Under Norsk Barnevernkongress i 2017 holdt avdelingsdirektør i Bufdir, Kristin Ugstad Steinrem, en presentasjon om Haagkonvensjonen 1996. Ved presentasjonen av bvl. § 4-4 a fremgår LG-2016-77556, samt kulepunktet «Lite brukt så langt – muligens for lite kjent?». ¹⁴⁵ Utfyllende informasjon tilhørende presentasjonen er ikke tilgjengelig, men punktet samsvarer med de udokumenterte undersøkelsene jeg har foretatt i forbindelse med avhandlingen. Barnevernloven § 4-4 a synes å være en aktuell bestemmelse i saker hvor barn har flerkulturell tilknytning, men er per dags dato for lite kjent blant aktører som behandler spørsmål om omsorgsovertakelse, jf. § 4-12. Konsekvensen er at også foreldre muligens er lite kjent med § 4-4 a som et frivillig hjelpetiltak.

Barnevernsaker er indispositive, og det kan stilles spørsmål til om ikke fylkesnemnda og domstolene bør være mer konsekvent på om bvl. § 4-4 a er vurdert som hjelpetiltak i

¹⁴³ Prop. 102 LS (2014–2015) s. 8.

¹⁴⁴ Barnevernloven § 4-4 a nevnes i FNV-2017-27-OSL og FNV-2017-167-AGD.

¹⁴⁵ Steinrem (2017), plansjeoverskrift «Forts. internasjonale fosterhjemsplasseringer».

omsorgsovertakelsessaker etter § 4-12. Effektivitetshensynet tilsier imidlertid at barnevernet og private parter bør ta ansvar for å vurdere om bestemmelsen kan anvendes i den konkrete saken.

Til tross for at bvl. § 4-12 var innfridd i LG-2016-77556, vurderte lagmannsretten om § 4-4 a skulle anvendes istedenfor. En slik tilnærming er ikke foretatt i noen andre rettsavgjørelser vedrørende omsorgsovertakelse av flerkulturelle barn, men burde kanskje foretas oftere. Behandlingen i LG-2016-77556 kan allikevel forklares med at § 4-4 a trådte i kraft i tiden mellom tingrettens avgjørelse og behandlingen i lagmannsretten, og bestemmelsen var følgelig ny. På en annen side kan forklaringen være at de private parter anførte frivillig plassering i den andre konvensjonsstat.

Ettersom kulturhensynet er særlig fremtredende i bvl. § 4-4 a, bør bestemmelsen fremheves ytterligere i norsk barnevernrett. Konsekvensen kan være at flerkulturelle familier får økt tillitt til barnevernet, og barnets flerkulturelle tilhørighet ivaretas, jf. barnekonvensjonen artikkel 30. Imidlertid bør innholdet, omfanget og eventuelle konsekvenser av bestemmelsen vurderes med bakgrunn i de bærende prinsippene i barnevernretten. Barnevernloven § 4-4 a i sin helhet kan gi inntrykk av å være risikabel eller lite anvendelig. Et betydningsfullt påvente er oppdateringen av rundskrivet om «Retningslinjer om behandling av barnevernsaker der barn har tilknytning til andre land» fra 2015.¹⁴⁶

Hensynet til flerkulturell tilknytning i barnevernretten er aktuelt for tiden fremover. Avhandlingen illustrerer at kulturhensynet kan være relevant i vurderingen av bvl. § 4-12, men at det fremdeles må klarlegges nærmere hvilken vekt hensynet skal ha. Samtidig er forholdet mellom bvl. §§ 4-12 og 4-4 a fremdeles uklart. Det blir spennende å følge rettsutviklingen angående omsorgsovertakelse av barn med flerkulturell tilknytning, og ikke minst bvl. § 4-4 a sin anvendelse i norsk barnevernrett.

¹⁴⁶ Det fremgår av Q-42/2015, at rundskrivet «vil bli justert når [Haagkonvensjon 1996] har trådt i kraft i Norge», jf. s. 7.

Litteraturliste

Norske lover

- 1814 Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814.
- 1953 Lov 17. juli 1953 nr. 14 om barnevern, [opphevet].
- 1967 Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker.
- 1981 Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre.
- 1992 Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.
- 1999 Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
- 2005 Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv., [opphevet].
- 2005 Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister.
- 2015 Lov 4. september 2015 nr. 85 om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn (lov om Haagkonvensjonen 1996)
- 2018 Lov 20. april 2018 nr. 5 om endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre).
- 2018 Lov 20. desember 2018 nr. 121 om endringer i statsborgerloven (avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap), [ikke i kraft].

Norske forskrifter

- FOR-2014-06-01-697 Forskrift om medvirkning og tillitsperson.

FOR-2016-06-07-604	Forskrift til lov om Haagkonvensjonen 1996 om sentralmyndighet mv.
FOR-2019-11-01-1458	Ikraftsetting av lov 20. desember 2018 nr. 121 om endringer i statsborgerloven (avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap).

Norske offentlige dokumenter

Offentlige utredninger

NOU 1985: 18	Lov om sosiale tjenester mv.
NOU 2000: 12	Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer.
NOU 2002: 12	Rettslig vern mot etnisk diskriminering.
NOU 2012: 5	Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet.
NOU 2016: 16	Ny barnevernlov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.

Proposisjoner

Ot.prp. nr. 8 (1986–1987)	Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn).
Ot.prp. nr. 44 (1991–1992)	Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).
Ot.prp. nr. 69 (2008–2009)	Om lov om endringer i barnevernloven.
Prop. 106 L (2012–2013)	Endringer i barnevernloven.

Prop. 102 LS (2014–2015)	Lov om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn, og endringer i enkelte andre lover, og samtykke til ratifikasjon av konvensjonen.
Prop. 169 L (2016–2017)	Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre).

Innstillinger til Stortinget

Innst. O. nr. 80 (1991–1992)	Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven).
Innst. 186 S (2013–2014)	Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om grunnlovfesting av sivile og politiske menneskerettigheter, med unntak av romertall X og romertall XXIV.

Høringsnotat

Høringsnotat ny barnevernlov (2019)	Barne- og likestillingsdepartementet, <i>Høringsnotat – forslag til ny barnevernslov</i> , 4. april 2019, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horingsnotat-til-forslag-til-ny-barnevernslov/id2639982/?expand=horingsnotater , [sist sjekket 9. desember 2019].
-------------------------------------	--

Norsk rundskriv

Q-42/2015 «Retningslinjer om behandlingen av barnevernsaker der barn har tilknytning til andre land», rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 15. desember 2015.

Norsk rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1995 s. 530

Rt. 1997 s. 170

Rt. 1999 s. 1883

Rt. 2008 s. 513

Rt. 2009 s. 1261

Rt. 2012 s. 1985

Rt. 2015 s. 1388

Lagmannsrettene

LB-2003-2677

LG-2006-155198

LB-2014-178134

LF-2014-156521

LH-2014-104379

LG-2016-77556

LB-2017-187999

LF-2018-101614

LE-2019-26252

Tingrettene

TJARE-2005-187949

TNERO-2015-57050

TOSLO-2019-45455

Fylkesnemndene

FNV-2008-142-AGD

FNV-2010-132-AGD

FNV-2017-167-AGD

FNV-2017-27-OSL

FNV-2019-77-AGD

FNV-2019-79-BUS

FNV-2019-60-ROG

Internasjonale rettskilder

Internasjonale konvensjoner

1950 Konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK).

1966 FNs konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter.

- 1969 Wien-konvensjonen om traktatretten av 23. mai 1969.
- 1989 FNs konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter (barnekonvensjonen).
- 1996 Konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn (Haagkonvensjonen 1996).

FNs komité for barnets rettigheter

- General Comment No. 8 (2006) The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28, para. 2; and 37, inter alia).
- General Comment No. 13 (2011) The right of the child to freedom from all forms of violence.
- General Comment No. 14 (2013) The right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration (art. 3, para. 1).

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD)

Wetjen and Others v. Germany [J], ECHR:2018:0322JUD006812514.

Strand Lobben and Others v. Norway [GC], ECHR:2019:0910JUD003728313.

K.O. and V.M. v. Norway [J], ECHR:2019:1119JUD006480816.

Litteratur og rapporter

- Bendiksen og Haugli (2018) Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 3. utg., Universitetsforlaget 2018.
- Berg mfl. (2017) Berg, Berit mfl., *Myter og realiteter: Innvandreres møter med barnevernet*, NTNU Samfunnsforskning 2017.

- Dyrhaug og Sky (2015) Dyrhaug, Tone og Vibeke Sky, «Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2012», Statistisk sentralbyrå 2015, tilgjengelig fra: https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/222464?_ts=14c4ba14350, [sist sjekket 9. desember 2019].
- FN-sambandet (2019) FN-sambandet, «Barnekonvensjonen», 17. juni 2019, tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen>, [sist sjekket 9. desember 2019].
- Graver (2008) Graver, Hans Petter, «Vanlig juridisk metode?: Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 02/2008 (Volum 121), s. 149–178.
- Jørgensen og van der Weele (2015) Jørgensen, Harald og Judith van der Weele, «Vold i storfamiliekontekst – erfaringer fra alternativ til vold», i *Over profesjonelle barrierer: Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*, Halvard Vike (red.), 1. utg., 3. opplag, Gyldendal 2015 s. 59–79.
- Kjørholt (2010) Kjørholt, Anne Trine, «Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?», i *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?*, Anne Trine Kjørholt (red.), Universitetsforlaget 2010 s. 11–29.
- Kolsrud (2019) Kolsrud, Kjetil, «Løfter barnevernsakene til storkammer», *Rett24*, 23. oktober 2019, tilgjengelig fra: <https://rett24.no/articles/lofter-barnevernsakene-til-storkammer>, [lest 14. november 2019].
- Kvalø og Köhler-Olsen (2016) Kvalø, Kirsten Kolstad og Julia Köhler-Olsen, *Barnerett i et nøtteskall*, 1. utg., Gyldendal 2016.

- Lindboe (2011) Lindboe, Knut, *Barnevernloven*, 7. utg., Gyldendal 2011.
- Lindboe (2012) Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 6. utg., Universitetsforlaget 2012.
- Ofstad og Skar (2009) Ostad, Kari og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 5. utg., Gyldendal 2009.
- Sandberg (2010) Sandberg, Kirsten, «Barns rett til medbestemmelse – et juridisk perspektiv», i *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?*, Anne Trine Kjørholt (red.), Universitetsforlaget 2010 s. 47–70.
- Skytte (2019) Skytte, Marianne, *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*, 3. utg., Gyldendal 2019. Originaltittel: *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*, Hans Reitzels Forlag. Oversatt av Mette-Cathrine Jahr.
- Statistisk sentralbyrå (2019) Statistisk sentralbyrå, «Fakta om befolkningen», 3. kvartal 2019, tilgjengelig fra: <https://ssb.no/befolkning/faktaside/befolkningen>, [sist sjekket 9. desember 2019].
- Statistisk sentralbyrå, «Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre», 5. mars 2019, tilgjengelig fra: <https://ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef>, [sist sjekket 9. desember 2019].
- Steinrem (2017) Steinrem, Kristin Ugstad, *Haagkonvensjonen 1996 – nye muligheter for internasjonalt samarbeid*, holdt på Norsk barnevernkongress 20.–22. september 2017, Oslo, tilgjengelig fra: <https://www.barnevernsambandet.no/content/uploads/2017/09/Steinrem-HAAG96.pdf>, [sist sjekket 9. desember 2019].

Aadnesen og Hærem (2007)

Aadnesen, Bente Nes og Eva Hærem, *Interkulturelt barnevernsarbeid*, Universitetsforlaget 2007.

Aarset og Bredal (2018)

Aarset, Monica Five og Anja Bredal, *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter: En gjennomgang av saker fra fylkesnemnda*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), rapport 5/2018.